

Epistula ad Cyriacum

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως
τοῦ Χρυσοστόμου ἐπιστολὴ πεμφθεῖσα ἀπὸ τῆς ἐξορίας πρὸς Κυριακὸν
ἐπίσκοπον.

Φέρε δὴ ἀπαντήσω σου τῆς ῥαθυμίας τὸ ἔλκος καὶ διασκεδάσω τοὺς λογισμοὺς τοὺς τὸ νέφος τοῦτο συναγαγόντας. Τί γὰρ ἐστὶν ὃ συνέχει σου τὴν διάνοιαν καὶ λυπεῖ καὶ ἀδημονεῖς; Ὅτι ἄγριος ὁ χειμὼν ὁ τὰς ἐκκλησίας καταλαβὼν καὶ ζοφώδης καὶ νύκτα ἀσέληνον πάντα εἰργάσατο καὶ καθ' ἐκάστην κορυφοῦται τὴν ἡμέραν πικρά τινα ὠδίνων ναυάγια καὶ αὖξεται ἡ πανωλεθρία τῆς οἰκουμένης; Οἶδα τοῦτο ἀγαθῶς, ἀδελφέ, καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ καί, εἰ βούλει, εἰκόνα ἀναπλάττω τῶν γινομένων, ὥστε σαφεστέραν σοι ποιῆσαι τὴν τραγωδίαν. Θάλασσαν ὀρώμεν ἀπ' αὐτῆς κάτωθεν ἀναμοχλευομένην τῆς ἀβύσσου, πλωτῆρας τοῖς ὕδασι νεκροὺς ἀποπλέοντας, ἑτέρους ὑποβρυχίους γινομένους, τὰς σανίδας τῶν πλοίων διαλυομένας, τὰ ἰστία διαρρηγνύμενα, τοὺς ἰστούς διακλωμένους, τὰς κώπας τῶν χειρῶν τῶν ναυτῶν ἀποπτάσας· ἀντὶ τῶν οἰάκων ἐπὶ τῶν στρωμάτων καθημένους, τὰς χεῖρας τοῖς γόνασι περιπλέκοντας καὶ πρὸς τὴν ἀμηχανίαν τῶν γινομένων κωκύνοντας, ὀξέως βοῶντας, θρηνοῦντας, ὀλολύζοντας, ὀλοφυρομένους μόνον· οὐκ οὐρανόν, οὐ πέλαγος φαινόμενον, ἀλλὰ σκότος πάντα βαθὺ καὶ ἀφεγγές καὶ ζοφῶδες, οὔτε τοὺς πλησίον ἐπιτρέποντα βλέπειν καὶ πολὺν τὸν πάταγον τῶν κυμάτων καὶ θηρία θαλάττια πάντοθεν τοῖς πλέουσιν ἐπιτιθέμενα. Μᾶλλον δὲ μέχρι τίνος διώκομεν ἀκίχητα; Οἶαν γὰρ ἂν ζητήσω τῶν παρόντων κακῶν εἰκόνα, ἡττώμενος ὁ λόγος ἀναχωρεῖ. Ἄλλ' ὅμως καὶ ταῦτα εἰδὼς οὐκ ἀπογινώσκω τῆς χρηστοτέρας ἐλπίδος, τὸν κυβερνήτην τοῦδε τοῦ παντὸς ἐννοῶν, ὃς οὐ τέχνη περιγίνεται τοῦ χειμῶνος, ἀλλὰ νέυματι λύει τὴν ζάλην. Εἰ δὲ μὴ ἐκ προοιμιῶν μηδὲ εὐθέως, ἔθος αὐτῷ τοιοῦτον μὴ ἐν ἀρχῇ τὰ δεινὰ καταλύειν, ἀλλ' ὅταν αὐξηθῇ καὶ πρὸς τὸ τέλος ἔλθῃ καὶ παρὰ τῶν πλειόνων ἀπογνωσθῇ, τότε θαυματουργεῖ καὶ παραδοξοποιεῖ τὴν τε οἰκειάν ἐνδεικνύμενος δύναμιν καὶ τῶν ἐμπιπτόντων τὴν ὑπομονὴν ἐγγυμνάζων. Μὴ τοίνυν ἀναπέσης· ἐν γὰρ μόνον ἐστὶ φοβερόν, εἰς πειρασμός, ἁμαρτία μόνον. Καὶ τοῦτο συνεχῶς ἐπάδων ὑμῖν τὸ ῥῆμα οὐκ ἐπαυσάμην. Τὰ δὲ ἄλλα πάντα μῦθος, κἂν ἐπιβουλάς εἴπῃς, κἂν ἀπεχθείας, κἂν δόλους, κἂν συκοφαντίας, κἂν λοιδορίας, κἂν κατηγορίας, κἂν δημεύσεις, κἂν ἐξορίας, κἂν ξίφη ἠκονημένα, κἂν πέλαγος, κἂν τὸν τῆς οἰκουμένης ἀπάσης πόλεμον. Οἶα γὰρ ἂν ἦ ταῦτα, πρόσκαιρά τε ἐστὶ καὶ ἐπίκηρα καὶ ἐν θνητῷ γινόμενα σώματι καὶ τὴν νήφουσαν οὐδὲν παραβλάπτοντα ψυχὴν.

Διὰ τοῦτο καὶ τῶν χρηστῶν καὶ τῶν λυπηρῶν τῶν κατὰ τὸν παρόντα βίον τὸ εὐτελὲς ὁ μακάριος Παῦλος δεῖξαι βουλόμενος μιᾷ λέξει τὸ πᾶν ἐνέφηεν εἰπὼν· τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα. Τί τοίνυν τὰ πρόσκαιρα δέδοικας; Τὰ ποταμίων ῥευμάτων δίκην παραρρέοντα; Τοιαῦτα γὰρ τὰ παρόντα, κἂν χρηστά, κἂν λυπηρά. Προφήτης δὲ ἕτερος ἅπασαν τὴν ἀνθρωπίνην εὐημερίαν οὐ χόρτω ἀλλ' ἑτέρα ὕλη εὐτελεστέρα παρέβαλεν ἄνθος αὐτὴν ὀνομάσας πᾶσαν ὁμοῦ. Οὐδὲ γὰρ μέρος αὐτῆς ἔθηκεν, οἷον πλοῦτον μόνον ἢ τρυφήν μόνον, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐν ἀνθρώποις δοκοῦντα εἶναι λαμπρὰ μιᾷ προσηγορίᾳ τῇ τῆς δόξης περιλαβὼν οὕτως ἐπήγαγε τὴν εἰκόνα τοῦ χόρτου εἰπὼν· πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου. Ἄλλ' ἡ δυσημερία δεινὸν καὶ βαρὺ; Ἄλλ' ὅρα καὶ ταύτην

πάλιν ἑτέρα παραβαλλομένην εἰκόνι καὶ καταφρόνει καὶ ταύτης. Τὰς γὰρ λοιδορίας καὶ τὰς ὕβρεις καὶ τὰ ὄνειδη καὶ τὰ σκώμματα τὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ τὰς ἐπιβουλὰς ἱματίῳ παλαιωθέντι καὶ ἐρίῳ διαβρωθέντι παρεικάζων ἔλεγεν· ὄνειδισμὸν ἀνθρώπων μὴ φοβεῖσθε καὶ τῷ φαυλισμῷ αὐτῶν μὴ ἠττάσθε, ὅτι ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται καὶ ὡς ἔριον ὑπὸ σιτῶν οὕτω βρωθήσονται. Μηδὲν σε τοίνυν ταραττέτω τῶν γινομένων. Ἄλλ' ἀφείδεις τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα παρακαλεῖν καὶ τὰς σκιάς περιτρέχειν– τοῦτο γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη συμμαχία–τὸν Θεόν, ᾧ λατρεύεις, ἐνδελεχῶς παρακάλει· νεύσει μόνον καὶ πάντα ἐν μιᾷ καιροῦ λύεται ῥοπή. Εἰ δὲ παρεκάλεσας καὶ οὐκ ἐλύθη, τοιοῦτον τῷ Θεῷ ἔθος μὴ ἐκ προοιμίων–τὸν γὰρ ἔμπροσθεν ἀναλήψομαι λόγον–καταλύειν τὰ δεινὰ. Ἄλλ', ὅταν κορυφωθῇ, ὅταν ἀύξηθῇ, ὅταν σχεδὸν μηδὲν ὑπολελειμμένον ἦ τῆς τῶν πολεμούντων κακίας, τότε ἀθρόον μεταβάλλειν ἐπὶ τὸ γαληνὸν καὶ πρὸς ἀπροσδοκίτους τινὰς καταστάσεις αὐτὰ πραγμάτων ἄγειν. Οὐ γὰρ τοσαῦτα δύναται μόνον ποιῆσαι χρηστά, ὅσα προσδοκῶμεν καὶ ἐλπίζομεν, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πλείονα καὶ ἀπείρως μείζονα.

Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ, ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν. Μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο ἐκ προοιμίων κωλύσαι τοὺς παῖδας τοὺς τρεῖς εἰς τὸν πειρασμὸν ἐκείνον μὴ ἐμπεσεῖν; Ἄλλ' οὐκ ἠβουλήθη πολλὴν αὐτοῖς συνάγων τὴν ἐμπορίαν. Διὰ τοῦτο ἀφήκε καὶ χερσὶν αὐτοὺς βαρβαρικαῖς παραδοθῆναι καὶ τὴν κάμινον ἀνα φθῆναι πρὸς ὕψος ἄφατον καὶ τὴν βασιλικὴν ὄργην τῆς καμίνου χαλεπώτερον ἐκκαῆναι καὶ χεῖρας δεθῆναι καὶ πόδας μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος καὶ εἰς τὸ πῦρ ἐμβληθῆναι. Καί, ὅτε πάντες οἱ θεωροῦντες αὐτοὺς ἀπέγνωσαν αὐτῶν τὴν σωτηρίαν, τότε ἀθρόον καὶ παρ' ἐλπίδα ἅπασα ἀνεφαίνετο ἡ θαυματοποιία τοῦ ἀριστοτέχνου Θεοῦ καὶ μετὰ πολλῆς ἐξέλαμπε τῆς ὑπερβολῆς. Τὸ μὲν γὰρ πῦρ ἐδεσμεῖτο, οἱ δὲ δεσμῶται ἐλύοντο καὶ ναὸς εὐκτήριος ἡ κάμινος ἐγένετο καὶ πηγὴ καὶ δρόσος καὶ αὐλῶν βασιλικῶν σεμνοτέρα. Καὶ τὴν παμφάγον οὐσίαν ἐκείνην καὶ σιδήρου καὶ λίθου περιγινομένην καὶ πάσης κρατοῦσαν ὕλης τριχῶν ἐνίκα φύσις. Καὶ χορὸς ἴστατο παναρμόνιος αὐτόθι τῶν ἀγίων ἐκείνων ἑκατέραν τὴν κτίσιν εἰς τὴν θαυμασίαν ταύτην καλούντων μελωδίαν, ἄδοντες, εὐχαριστηρίους ἀναπέμποντες αἴνους, ὑπὲρ ὧν ἐδέθησαν, τό γε τῶν ἐχθρῶν μέρος, ὑπὲρ ὧν πατρίδος ἐξέπεσον, ὑπὲρ ὧν αἰχμάλωτοι γεγόνασιν, ὑπὲρ ὧν τὴν ἐλευθερίαν ἀφηρέθησαν, ὑπὲρ ὧν ἀπόλιδες, ἄοικοι καὶ μετανάσται ἐγένοντο, ὑπὲρ ὧν ἐν ἀλλοτρίᾳ καὶ βαρβάρων διέτριβον γῆ· τοῦτο γὰρ ψυχῆς εὐγνώμονος. Καί, ἐπειδὴ καὶ τὰ τῆς κακίας τῶν πολεμούντων ἀπήρτιστο–τί γὰρ μετὰ θάνατον λοιπὸν ἐπιχειρῆσαι ἠδύναντο; –καὶ τὰ τῶν ἀθλητῶν πεπλήρωτο καὶ ὁ στέφανος ἐπλάκη καὶ τὰ βραβεῖα αὐτοῖς συνελέγη καὶ οὐδὲν λοιπὸν ἔλιπεν εἰς εὐδοκίμησιν, τότε δὴ τὰ δεινὰ λύεται καὶ ὁ τὴν κάμινον ἄψας καὶ τοσαύτη παραδοὺς τιμωρία οὗτος θαυμαστὸς ἐπαινέτης τῶν ἀγίων ἐκείνων ἀθλητῶν γίνεται καὶ κήρυξ τῆς τοῦ Θεοῦ παραδοξοποιίας. Καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκπέμπει γράμματα πολλῆς γέμοντα εὐφημίας διηγούμενος τὰ γεγενημένα καὶ ἀξιόπιστος γινόμενος κήρυξ τῶν τοῦ παραδοξοποιοῦ Θεοῦ θαυμάτων. Ἐπειδὴ γὰρ ἐχθρὸς ἦν καὶ πολέμιος, ἀνύποπτα λοιπὸν καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς τὰ γραφόμενα ἦν. Εἶδες τὸ εὐμήχανον τοῦ Θεοῦ; Εἶδες τὸ σοφόν; Εἶδες τὸ παράδοξον; Εἶδες τὸ φιλάνθρωπον καὶ κηδεμονικόν; Μὴ τοίνυν θορυβοῦ μηδὲ ταραττέτω, ἀλλὰ μένε διηνεκῶς ὑπὲρ πάντων τῷ Θεῷ εὐχαριστῶν, δοξολογῶν, παρακαλῶν, δεόμενος, ἰκετεύων, κἂν μυρίοι θόρυβοι, κἂν μυρία ταραχαὶ ἐπίωσι, κἂν καταγιγίδες, κἂν πάντα ἐπ' ὄψιν κέηται, μηδὲν σε τούτων ταραττέτω. Οὐ γὰρ προλαμβάνεται ἡμῶν ὁ δεσπότης ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων δυσκολίας, κἂν εἰς ἔσχατον

ὄλεθρον πάντα κατενεχθῆ. Δυνατὸν γὰρ αὐτῶ καὶ τοὺς πεπτωκότας ἐγεῖραι καὶ τοὺς πεπλανημένους ἐπιστρέψαι καὶ τοὺς σκανδαλισθέντας διορθῶσαι καὶ τοὺς μυρίων πληρωθέντας ἀμαρτημάτων ἀπαλλάξαι καὶ δικαίους ποιῆσαι καὶ τοὺς νεκρωθέντας ζωογονῆσαι καὶ τὰ κατασκαφέντα λαμπρὰ ἐργάσασθαι καὶ τὰ παλαιωθέντα ἀνανεῶσαι.

Εἰ γὰρ τὰ μὴ ὄντα ποιεῖ ὡς ὄντα καὶ τοῖς μηδαμοῦ μηδαμῶς φαινομένοις χαρίζεται τὸ εἶναι, πολλῶ μᾶλλον τὰ ὄντα καὶ γενόμενα διορθώσεται. Ἄλλὰ πολλοὶ οἱ πλανώμενοι; Πολλοὶ οἱ σκανδαλιζόμενοι; Πολλάκις καὶ ἤδη τοιαῦτα γέγονεν, ἀλλ' ὕστερον τὴν προσήκουσαν ἔλαβε πάντα διόρθωσιν, πλὴν εἰ μὴ τινες ἀνιάτως ἔμειναν ἔχοντες καὶ μετὰ τὴν τῶν πραγμάτων μεταβολήν. Τί ταράττει καὶ τί ἀλύεις, εἰ ὁ δεῖνα ἐκβέβληται καὶ ὁ δεῖνα εἰσενήνεκται; Ὁ Χριστὸς ἐσταυροῦτο καὶ Βαραββᾶς ὁ ληστής ἐξήγετο καὶ ὁ διεφθαρμένος ἐβόα δῆμος τὸν ἀνδροφόνον τοῦ σωτήρος καὶ εὐεργέτου δεῖν μᾶλλον σωθῆναι. Πόσους νομίζεις ταῦτα ἐσκανδάλισε τότε; Πόσους τέως ταῦτα ἀπώλεσε; Μᾶλλον δὲ ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀναγκαῖον ἀγαγεῖν. Οὐκ εὐθέως τεχθεὶς οὗτος ὁ σταυρωθεὶς μετανάστης ἐγένετο καὶ φυγὰς καὶ μετὰ ὀλοκλήρου τῆς οἰκίας πρὸς τὴν ἀλλοτρίαν ἐξ αὐτῶν τῶν σπαργάνων ἀπωκίζετο γῆν διάστημα ὁδοῦ τοσοῦτον εἰς βάρβαρον ἀπαγόμενος χώραν; Καὶ αἱμάτων ρύακες ἐκ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐγίνοντο καὶ φόνοι ἄδικοι καὶ σφαγαὶ καὶ ἡ ἄωρος ἡλικία πᾶσα καθάπερ ἐν παρατάξει καὶ πολέμῳ κατεκόπτετο καὶ τῶν μαζῶν ἀποσπώμενοι οἱ παῖδες σφαγῆ παρεδίδοντο καὶ ἔτι τοῦ γάλακτος ἐπὶ τοῦ φάρυγγος ὄντος διὰ τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς δέρης τὸ ξίφος ἠλαύνετο. Τί ταύτης χαλεπώτερον τῆς τραγωδίας; Καὶ ταῦτα ἔπραττεν ὁ ζητῶν αὐτὸν ἀνελεῖν καὶ ὁ μακρόθυμος ἠνείχετο τοιαύτης τολμωμένης τραγωδίας, τοσοῦτου ρέοντος αἵματος. Καὶ ἠνείχετο κωλύσαι δυνάμενος ἀπορρήτῳ τινὶ σοφίᾳ τὴν τοσαύτην ἐπιδεικνύμενος μακροθυμίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς βαρβάρων χώρας καὶ ἠὺξήθη, πόλεμος πανταχόθεν ἀνερριπίζετο. Καὶ πρῶτον μὲν οἱ Ἰωάννου διεφθόνουν καὶ ἐβάσκακινον μαθηταί, καίτοι γε ἐκείνου τὰ αὐτοῦ θεραπεύοντος καὶ ἔλεγον· ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ἴδε οὗτος βαπτίζει καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν. Ταῦτα γὰρ ὑποκνιζομένων ἦν λοιπὸν τὰ ῥήματα καὶ φθόνῳ βαλλομένων καὶ τηκομένων τῷ πάθει. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ μετὰ Ἰουδαίου τινὸς εἷς τῶν μαθητῶν τῶν ταῦτα εἰρηκότων ἐφιλονεῖκει καὶ ἐπύκτευε τὸν περὶ καθαρσιῶν λόγον κινῶν καὶ βάπτισμα βαπτίσματι παραβάλλον, τὸ Ἰωάννου τῷ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ. Ἐγένετο γάρ, φησὶν, ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίου τινὸς ζήτησις περὶ καθαρισμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῶν σημείων ἦψατο, πόσαι αἱ συκοφανταί; Οἱ μὲν Σαμαρείτην ἐκάλουν καὶ δαιμονῶντα λέγοντες· ὅτι Σαμαρείτης εἶ σὺ καὶ δαιμόνιον ἔχεις. Οἱ δὲ πλάνον, λέγοντες· οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον. Οἱ δὲ γόητα, λέγοντες· ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῷ Βεελζεβούλ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. Καὶ συνεχῶς ταῦτα ἐπέλεγον καὶ ἀντίθεον ὠνόμαζον καὶ γαστρίμαργον καὶ μέθυσον καὶ πονηρῶν καὶ διεφθαρμένων φίλον. Ἦλθε γάρ, φησὶν, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων καὶ λέγουσιν· ἴδου ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ ἀμαρτωλῶν. Καί, ὅτε δὲ τῇ πόρνη διελέγετο, ψευδοπροφήτην αὐτὸν ἐκάλουν. Εἰ γὰρ ἦν προφήτης, φησὶν, ἦδει τίς ἐστιν ἡ γυνὴ αὕτη ἢ λαλοῦσα αὐτῷ. Καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοὺς ὀδόντας ἠκόνουν κατ' αὐτοῦ. Καὶ οὐκ Ἰουδαῖοι μόνον οὕτως ἐπολέμουν αὐτῷ, ἀλλ' οὐδὲ αὐτοὶ οἱ δοκοῦντες εἶναι ἀδελφοὶ ὑγιῶς εἶχον πρὸς αὐτόν. Ἄλλὰ καὶ ἐκ τῆς οἰκίας ὁ πόλεμος αὐτῷ ἀνερριπίζετο. Ὅρα γοῦν πῶς καὶ αὐτοὶ ἦσαν διεφθαρμένοι, ἐξ ὧν καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐπαγαγὼν ἔλεγεν· οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν.

Ἄλλ', ἐπειδὴ σκανδαλιζομένων μέμνησαι πολλῶν καὶ ἀπολλυμένων, πόσους

οἶε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Σταυροῦ σκανδαλίζεσθαι; Τῶν μαθητῶν ὁ μὲν προέδωκεν, οἱ δὲ ἐδραπέτευσαν, ὁ δὲ ἠρνήσατο καὶ πάντων ἀναχωρησάντων ἤγετο μόνος δεδεμένος. Πόσους οἶε πρῶτον ἐωρακότας τὰ σημεῖα αὐτὸν ἐργαζόμενον, νεκροὺς ἐγείροντα, λεπροὺς καθαρίζοντα, δαίμονας ἀπελαύνοντα, ἄρτους πηγάζοντα, τὰ ἄλλα τεράστια ἐργαζόμενον, σκανδαλισθῆναι κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον θεωροῦντας μόνον ἀπαγόμενον καὶ δεδεμένον ὑπὸ εὐτελῶν αὐτὸν στρατιωτῶν περιστοιχιζόμενον καὶ ἱερέων ἰουδαϊκῶν ἐπομένων καὶ θορυβούντων καὶ ταραπτόντων καὶ τοὺς ἐχθροὺς μόνον ἐν μέσῳ ἔχοντας ἀπειλημένον αὐτὸν καὶ τὸν προδότην παρόντα καὶ ἐναβρυνόμενον τέως; Τί δὲ ἠνίκα ἐμαστιγοῦτο; Καὶ γὰρ εἰκὸς παρεῖναι πλῆθος ἄπειρον. Ἑορτὴ γὰρ ἦν περιφανῆς ἢ πάντας συνάγουσα καὶ μητρόπολις ἢ τὸ δρᾶμα τῆς παρανομίας δεξαμένη καὶ ἐν μεσημβρίᾳ μέση. Πόσους τοίνυν οἶε παρεῖναι τότε καὶ σκανδαλίζεσθαι ὁρῶντας αὐτὸν δεδεμένον, μεμαστιγωμένον, αἵματι περιρρέομενον, ὑπὸ ἡγεμονικοῦ δικαστηρίου ἐξεταζόμενον καὶ οὐδένα τῶν μαθητῶν παρόντα; Τί δὲ ἠνίκα αἱ ποικίλαι ἐκεῖναι καὶ συνεχεῖς καὶ ἐπάλληλοι ἐγίνοντο κατ' αὐτοῦ κωμωδία; Καὶ ποτε μὲν αὐτὸν ἀκάνθαις ἐστεφάνουν, ποτὲ δὲ χλαμύδα περιετίθεσαν, ποτὲ δὲ κάλαμον ἐνεχείριζον, ποτὲ δὲ πίπτοντες αὐτὸν προσεκύνουν πᾶν εἶδος χλευασίας κινοῦντες καὶ γέλωτος. Πόσους οἶε σκανδαλίζεσθαι; Πόσους θορυβεῖσθαι; Πόσους ταραττεσθαι, ὅτε ἐπὶ κορυφῆς αὐτὸν ἔπαιον καὶ ἔλεγον· προφήτευσον ἡμῖν, Χριστέ, τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε; Καὶ ἦγον καὶ περιῆγον πᾶσαν τὴν ἡμέραν σκώμματα καὶ λοιδορίας καὶ χλευασίαν καὶ γέλωτα ἐν μέσῳ θεάτρῳ ἰουδαϊκῷ. Τί δέ, ὅτε αὐτὸν ἐρράπιζεν ὁ δοῦλος τοῦ ἀρχιερέως; Τί δέ, ὅτε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ διεμερίζοντο οἱ στρατιῶται; Ἡνίκα δὲ ἐπὶ τὸν Σταυρὸν ἀνήχθη γυμνὸς ἐπὶ τοῦ νώτου ἔχων τὰς μάστιγας καὶ ἀνεσκολοπίζετο, οὐδὲ γὰρ τότε οἱ ἄγριοι θῆρες ἐμαλάττοντο, ἀλλὰ μανικώτεροι μᾶλλον ἐγίνοντο καὶ τὰ τῆς τραγωδίας ἐπετείνετο καὶ τὰ τῆς χλευασίας ἠύξετο. Οἱ μὲν ἔλεγον· ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγείρων αὐτόν. Οἱ δὲ ἔλεγον· ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. Ἄλλοι δὲ ἔλεγον· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατὰβηθι ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ καὶ πιστεύσομέν σοι. Τί δέ, ὅτε τῆ σπογγίᾳ χολὴν καὶ ὄξος ποτίζοντες ἐνεπαροῖνον αὐτόν; Τί δέ, ὅτε οἱ λησταὶ ἐλοιδόρουν αὐτῷ; Τί δέ, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἔλεγον, τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο καὶ παρανομώτατον, ὅτε τὸν ληστὴν ἐκείνον καὶ τοιχωρῦχον καὶ μυρίων γέμοντα φόνων ἄξιον ἔλεγον ἐξαιτηθῆναι μᾶλλον αὐτοῦ καὶ λαβόντες αἵρεσιν παρὰ τοῦ δικαστοῦ τὸν Βαραββᾶν προετίμησαν οὐ σταυρῶσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ πονηρὰν βουλόμενοι τῷ Χριστῷ περιθεῖναι δόξαν; Ἐνόμιζον γὰρ δύνασθαι κατασκευάζειν ἐκ τούτων ὅτι τοῦ ληστοῦ χείρων ἦν καὶ οὕτω παράνομος, ὥστε μὴ φιλανθρωπία μῆτε ἑορτῆς ἀξιώματι δύνασθαι σώζεσθαι.

Πάντα γὰρ τούτου ἔνεκεν ἐποίουν, ὥστε αὐτοῦ τὴν ὑπόληψιν διαβαλεῖν. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τοὺς δύο ληστὰς αὐτῷ συνεσταύρωσαν. Ἄλλ' ἢ ἀλήθεια οὐ μόνον οὐ συνεσκιάζετο, ἀλλὰ καὶ μειζόνως διέλαμπε. Καὶ τυραννίδα δὲ αὐτῷ ἐνεκάλουν λέγοντες· πᾶς ὁ ποιῶν ἑαυτὸν βασιλέα οὐκ ἔστι φίλος τοῦ Καίσαρος, τῷ οὐκ ἔχοντι ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνας τυραννίδος ἐπάγοντες ἔγκλημα. Καὶ ἐπὶ βλασφημίᾳ δὲ αὐτὸν ἐσυκοφάντων. Ὁ γὰρ ἀρχιερεὺς διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λέγων· ἐβλασφήμησε. Τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; Ὁ δὲ θάνατος οἴος; Οὐ καταδίκων; Οὐκ ἐπαράτων; Οὐχ ὁ αἴσχιστος; Οὐχ ὁ τῶν τὰ ἔσχατα παρανενομηκότων καὶ οὐκ ἀξίων ὄντων οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ψυχὴν ἀφεῖναι; Τὸ δὲ τῆς ταφῆς εἶδος οὐκ ἐν χάριτος πληροῦται μέρει; Ἐλθὼν γὰρ τις τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐζητήσατο. Οὕτως οὐδὲ ὁ θάπτων αὐτὸν ἦν τῶν οἰκείων, τῶν εὐεργετηθέντων, τῶν μαθητῶν, τῶν τῶσαύτης ἀπολελαυκότων σωτηρίας, πάντων

φυγάδων γενομένων, πάντων ἀποπηδησάντων. Ἡ δὲ πονηρὰ ἐκείνη ὑπόληψις ἦν κατεσκευάσαν τῆς ἀναστάσεως εἰπόντες ὅτι ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἔκλειψαν αὐτόν; Πόσους ἐσκανδάλισε; Πόσους ὑπεσκέλισε τέως; Καὶ γὰρ ἐκράτησεν ὁ λόγος τότε καίτοι γε πεπλασμένος ὢν καὶ χρημάτων γενόμενος ὠνητός. Ἄλλ' ὅμως ἐκράτησε παρά τισι, μετὰ τὰ σήμαντρα, μετὰ τὴν περιφάνειαν τῆς ἀληθείας τὴν τοσαύτην. Οὐδὲ γὰρ τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως ἤδεσαν λόγον τὸ πλῆθος, ὅπου γε οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἤδεσαν, φησὶν, τότε, ὅτι δεῖ αὐτόν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι. Ἄλλ' ὅμως ὁ μακρόθυμος Θεὸς ἠνείχετο τῇ οἰκείᾳ σοφίᾳ ἀπορρήτως πάντα οἰκονομῶν. Εἶτα μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας πάλιν κρυπτόμενοι, λανθάνοντες, φυγαδεύομενοι οἱ μαθηταί, δεδοικότες, τρέμοντες, τόπον ἐκ τόπου συνεχῶς ἀμείβοντες, οὕτως ἐλάνθανον. Καὶ μετὰ πενήκοντα ἡμέρας ἀρξάμενοι φαίνεσθαι καὶ σημείων ἄπτεσθαι, οὐδὲ οὕτως ἀδείας ἀπέλαυσαν, ἀλλὰ μετ' ἐκεῖνα μυρία σκάνδαλα μαστιζομένων αὐτῶν ἐγένετο ἐν τοῖς ἀσθενεστέροις, τῆς ἐκκλησίας ταραττομένης, αὐτῶν ἐλαυνομένων, τῶν ἐχθρῶν κρατούντων πολλαχοῦ καὶ θορυβούντων. Ὅτε γὰρ πολλὴν ἐκ τῶν σημείων ἐκτήσαντο παρρησίαν, τότε πάλιν ἢ Στεφάνου τελευτῇ διωγμὸν χαλεπὸν εἰργάσατο καὶ πάντας διέσπειρε καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐν θορύβῳ κατέστησε καὶ πάλιν ἐν φόβῳ τὰ τῶν μαθητῶν καὶ πάλιν ἐν φυγῇ καὶ πάλιν ἐν ἀγωνίᾳ. Καὶ οὕτω διὰ παντὸς τὰ τῆς ἐκκλησίας ἠϋξέτο, ὅτε ἦνθει διὰ τῶν σημείων, ὅτε φαιδρὰ ἐκ προοιμίων ἐφαίνετο. Καὶ ὁ μὲν διὰ σπυρίδος ἐχαλᾶτο καὶ οὕτως ἐξέφυγε τοῦ ἄρχοντος τὰς χεῖρας, τοὺς δὲ ἄγγελος ἐξέβαλε καὶ οὕτω τῶν ἀλύσεων ἀπήλλαττε, τοὺς δὲ ἀγοραῖοι καὶ χειροτέχνη ὑποδεχόμενοι παρὰ τῶν ἐν δυναστείαις ἐλαυνομένους παντὶ ἐθεράπευον τρόπῳ. Πορφυροπώλιδες γυναῖκες καὶ σκηνορράφοι καὶ σκυτοδέψαι πρὸς αὐτὰς οἰκοῦντες τὰς ἐσχατίας τῶν πόλεων, παρ' αἰγιαλὸν καὶ θάλασσαν, πολλάκις δὲ καὶ οὐδὲ ἐν μέσαις ἐτόλμων φαίνεσθαι ταῖς πόλεσιν. Εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ ἐτόλμων, ἀλλ' οἱ ξενοδόχοι οὐκ ἐτόλμων. Καὶ οὕτως ὑφαίνετο τὰ πράγματα, διὰ πειρασμῶν, οὐ δι' ἀνέσεων. Καὶ οἱ πρῶην σκανδαλισθέντες μετὰ ταῦτα διωρθοῦντο καὶ οἱ πλανηθέντες ἐπανήγοντο καὶ τὰ κατεσκαμμένα ὠκοδόμητο μειζρόνως. Διὰ τοῦτο καὶ Παύλου αἰτήσαντος δι' ἀνέσεως μόνης βαδίζειν τὸ κήρυγμα ὁ πάνσοφος καὶ εὐμήχανος οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλὰ καὶ πολλάκις παρακαλοῦντος οὐκ ἐπένευσεν, ἀλλ' εἶπεν· ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. Ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. Εἰ βούλει τοίνυν καὶ νῦν λογίσασθαι μετὰ τῶν λυπηρῶν τὰ χρηστά, πολλὰ ὄψει γεγενημένα, εἰ καὶ μὴ σημεία καὶ θαύματα, ἀλλ' ἐοικότα σημείοις πράγματα, δείγματα τῆς πολλῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας καὶ ἀντιλήψεως ἄφατα. Ἄλλ', ἵνα μὴ πάντα μετ' εὐκολίας παρ' ἡμῶν ἀκούης, τοῦτό σοι καταλιμπάνω τὸ μέρος, ὥστε μετὰ ἀκριβείας πάντα παραθεῖναι τοῖς λυπηροῖς καὶ καλὴν ἀσχολούμενος ἀσχολίαν οὕτω σὲ παραγαγεῖν σαυτὸν τῆς ἀθυμίας· πολλὴν γὰρ καὶ ἐντεῦθεν δέξῃ τὴν παράκλησιν.

Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἐπιστολὴ πρὸς Κυριακὸν ἐπίσκοπον ὄντα καὶ αὐτὸν ἐν ἔξορίᾳ

Φέρε δὴ πάλιν ἀπαντήσω σου τῆς ἀθυμίας τὸ ἔλκος καὶ διασκεδάσω τοὺς λογισμούς, τοὺς τὸ νέφος τοῦτο συνάγοντας. Τί γάρ ἐστιν ὃ λυπεῖ καὶ ἀδημονεῖς; Διότι χαλεπὸς ὁ χειμὼν καὶ πικρὸν τὸ ναυάγιον τὸ τὴν ἐκκλησίαν καταλαβόν; Τοῦτο οἶδα κάγω καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ. Ἄλλ', εἰ βούλει, εἰκόνα σοι ἀναπλάττω τῶν γινομένων. Θάλατταν ὄρω μαινομένην ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀβύσσου κάτωθεν ἀναμοχλευομένην, τοὺς ναύτας ἀντὶ τῶν οἰάκων καὶ τῶν κωπῶν τὰς χεῖρας τοῖς γόνασι περιπλέξαντας, πρὸς

τὴν ἀμηχανίαν τοῦ χειμῶνος ἀπορηθέντας, οὐκ οὐρανὸν βλέποντας, οὐ πέλαγος, οὐ ξηράν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν στρωμάτων κειμένους καὶ ὀλοφυρομένους καὶ κλαίοντας. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς θαλάσσης οὕτω συμβαίνει. Νῦν δὲ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας θαλάσσης χείρων ὁ θόρυβος καὶ πλείονα τὰ κύματα. Ἀλλὰ παρακάλει τὸν δεσπότην ἡμῶν Χριστόν, ὃς οὐ τέχνη περιγίνεται τοῦ χειμῶνος, ἀλλὰ νεύματι λύει τὴν ζάλην. Ἀλλ', εἰ καὶ πολλάκις παρεκάλεσας καὶ οὐκ εἰσηκούσθης, μὴ ὀλιγορήσης· τοιοῦτον γὰρ ἔθος ἔχει ὁ φιλόανθρωπος Θεός. Μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο ἐκείνους τοὺς τρεῖς παῖδας λυτρώσασθαι, ἵνα μὴ εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς ἐμπέσωσιν; Ἀλλ', ὅτε ἠχμαλωτεύθησαν, ὅτε εἰς βαρβάρων χώραν ἀπερρίφησαν καὶ τῆς πατρῴας κληρονομίας ἐξέπεσον καὶ παρὰ πάντων ἀπεγνώσθησαν καὶ οὐδὲν λοιπὸν οὐκ ἀπελείπετο, τότε Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἄφνω τὴν θαυματοποιίαν εἰργάσατο καὶ διεσκόρπισε τὸ πῦρ. Μὴ γὰρ φέρον τὴν ἀρετὴν τῶν δικαίων τὸ πῦρ ἐξεπήδησεν ἔξω καὶ ἐνεπύρισε οὓς εὗρε περὶ τὴν κάμινον τῶν Χαλδαίων. Καὶ λοιπὸν Ἐκκλησία ἦν αὐτοῖς ἡ κάμινος καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν προσεκαλοῦντο, τὰ τε ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ἀγγέλους καὶ δυνάμεις καὶ οὕτω πάντα συλλαβόμενοι ἔλεγον· εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.

Ὅραξ πῶς ἡ ὑπομονὴ τῶν ἀγίων καὶ τὸ πῦρ εἰς δρόσον μετέβαλε καὶ τὸν τύραννον ἐδυσώπησε; Καὶ κατὰ πάσης τῆς οἰκουμένης ἐκπέμπει γράμματα. Μέγας ὁ Θεός, φησί, Σεδράχ, Μισάχ καὶ Ἀβδευαγώ. Καὶ ἴδε πόσῃ ἀποτομίᾳ ἔθηκεν· εἴ τις λόγον εἴποι κατ' αὐτῶν, τὸν οἶκον αὐτοῦ ταμιεύεσθαι καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ διαρπάζεσθαι. Μὴ οὖν ἀθυμήσης, μηδὲ ὀλιγορήσης. Καὶ γὰρ ἐγώ, ὅτε ἐξελαυνόμην ἀπὸ τῆς πόλεως, οὐδὲν τούτων ἐφρόντιζον, ἀλλ' ἔλεγον πρὸς ἑμαυτόν· εἴ με βούλεται ἡ βασίλισσα ἐξορίσαι, ἐξορίσει με· τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Εἴ με βούλεται πρίσαι, πρίσει με· τὸν Ἡσαΐαν ἔχω ὑπογραμμόν. Εἴ με θέλει εἰς τὸ πέλαγος ἀκοντίσαι, τὸν Ἰωνᾶν ὑπομιμνήσκομαι. Εἴ με θέλει εἰς κάμινον ἐμβαλεῖν, τοὺς τρεῖς παῖδας ἔχω τοῦτο πεπονθότας. Εἴ με θέλει τοῖς θηρίοις βαλεῖν, ἔχω τὸν Δανιήλ ἐν τοῖς λέουσι βεβλημένον. Εἴ θέλει με λιθάσαι, λιθάσῃ με· Στέφανον ἔχω τὸν πρωτομάρτυρα. Εἴ θέλει τὴν κεφαλὴν μου λαβεῖν, λάβῃ· ἔχω τὸν Ἰωάννην. Εἴ θέλει τὰ ὑπάρχοντά μου λαβεῖν, λάβῃ αὐτά· γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρὸς μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι. Ἐμοὶ παραινεῖ ὁ Ἀπόστολος· πρόσωπον Θεὸς ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει καί, εἰ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην. Καὶ ὁ Δαβὶδ καθοπλίζει με· ἐλάλουν ἐναντίον βασιλέων καὶ οὐκ ἠσχυρόμην. Πολλὰ κατ' ἐμοῦ ἐσκευάσαντο καὶ λέγουσιν ὅτι τινὰς ἐκοι νώνησα μετὰ τὸ φαγεῖν αὐτούς. Εἴ μὲν τοῦτο ἐποίησα, ἐξαλειφθεῖ τὸ ὄνομά μου ἐκ τῆς βίβλου τῶν ἐπισκόπων καὶ μὴ ἐγγραφείῃ ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον ἐγὼ ἔπραξα, καὶ ἀποβάλοι με Χριστὸς ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Εἴ δὲ ἅπαξ τοῦτό μοι λέγουσι καὶ φιλονεικοῦσι, καθελέτωσαν τὸν Παῦλον, ὃς μετὰ τὸ δειπνήσαι ὀλόκληρον τὸν οἶκον ἐβάπτισε.

Καθελέτωσαν καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον, ὃς μετὰ τὸ δειπνήσαι τοῖς ἀποστόλοις τὴν κοινωνίαν ἔδωκε. Λέγουσιν ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐκοιμήθην· ἀποδύσατέ μου τὸ σῶμα καὶ εὐρήσετε τὴν νέκρωσιν τῶν μελῶν μου. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα διὰ φθόνον ἐποίησαν. Ἀλλὰ πάντως λυπεῖ, ἀδελφὲ Κυριακέ, ὅτι ἐκεῖνοι οἱ ἡμᾶς ἐξορίσαντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς παρρησιάζονται καὶ πληθὸς ἀκολουθεῖ δορυφόρων. Ἀλλὰ πάλιν ὑπομνήσθητι τὸν πλούσιον καὶ τὸν Λά ζαρων. Ποῖος μὲν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι ἐθλίβῃ; Ποῖος δὲ ἀπήλαυσε; Τί ἔβλαψεν ἐκεῖνον ἡ πενία; Οὐχὶ ὡς ἀθλητῆς καὶ νικητῆς εἰς τοὺς κόλπους Ἀβραάμ ἀπηνέχθη; Τί δὲ ὠφέλησεν ἐκεῖνον ὁ πλοῦτος τὸν ἐν πορφύρᾳ καὶ βύσσω ἀναπαυόμενον; Ποῦ οἱ ράβδουχοι; Ποῦ οἱ δορυφόροι; Ποῦ οἱ χρυσοχάλινοι ἵπποι; Ποῦ οἱ

παράσιτοι καὶ ἡ βασιλικὴ τράπεζα; Οὐχὶ ὡς ληστής δεδεμένος ἀπήγετο ἐν τῷ μνήματι γυμνὴν τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ κόσμου ἐκφέρων; Καὶ κράζει κενὴ τῇ φωνῇ· πάτερ Ἀβραάμ, πέμψον Λάζαρον, ἵνα βρέξῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου, διότι δεινῶς ἀποτηγανίζομαι. Τί πατέρα καλεῖς τὸν Ἀβραάμ, οὗ τὸν βίον οὐκ ἐμιμήσω; Ἐκεῖνος πάντα ἄνθρωπον εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐξένιζε, σὺ δὲ ἐνὸς πτωχοῦ φροντίδα οὐκ ἐποιήσω. Οὐκ ἔστι πενθῆσαι καὶ κλαῦσαι ὅτι ὁ τοσοῦτον πλοῦτον ἔχων σταγόνας ὕδατος ἄξιός οὐκ ἐγένετο; Ἐπειδὴ γὰρ ψυχίων οὐ μετέδωκε τῷ πτωχῷ σταγόνα ὕδατος οὐ λαμβάνει. Τῷ χειμῶνι οὐκ ἔσπειρεν ἔλεος, ἦλθε τὸ θέρος καὶ οὐκ ἐθέρισε. Καὶ τοῦτο τοῦ δεσπότη οἰκονομία ὅτι ἐξεναντίας ἐποίησε τὴν κόλασιν τοῖς ἀσεβέσι καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τοῖς δικαίοις, ἵνα βλέπωσιν ἀλλήλους καὶ ἀλλήλους γνωρίζωσι. Καὶ γὰρ ἕκαστος τότε μάρτυς τὸν ἴδιον τύραννον ἐπιγνώσεται καὶ ἕκαστος τύραννος τὸν ἴδιον μάρτυρα ὃν ἐκόλασε. Καὶ οὐκ ἐμὰ τὰ ῥήματα.

Ἄκουσον τῆς σοφίας λεγούσης· τότε ἐν πολλῇ παρρησίᾳ στήσεται ὁ δίκαιος κατὰ πρόσωπον τῶν θλιψάντων αὐτόν. Ὡσπερ γὰρ ὀδοιπόρος ἐν καύματι περιπατῶν, ἠνίκα εὕρη καθαρὰν πηγὴν, τῇ δίψῃ φλεγόμενος καὶ πολλῇ τῇ λιμῷ συνεχόμενος παρακαθέζεται τραπέζῃ ἐχούσῃ πάντα τὰ ἐδεσμάτα, παρά τινος δὲ δυνατωτέρου κωλύεται μὴ ἄψασθαι τῆς τραπέζης, μηδὲ ἀπολαῦσαι τῶν ἐδεσμάτων, σφόδρα ἔχει τὴν ὀδύνην καὶ τὴν κόλασιν, ὅτι τῇ τραπέζῃ παρακαθέζεται καὶ τῶν βρωμάτων ἀπολαῦσαι οὐ δύναται. Οὕτως ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως βλέπουσι τοὺς ἀγίους εὐφραινομένους οἱ ἀσεβεῖς καὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης ἀπολαῦσαι οὐ δύναται. Καὶ γὰρ τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεὸς κολάσαι βουλόμενος ἐποίησεν αὐτὸν ἐξεναντίας τοῦ παραδείσου ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἵνα καθ' ἑκάστην ὥραν καὶ ἡμέραν βλέπων ἐκεῖνο τὸ ποθητὸν χωρίον, ὅθεν ἐξῆλθεν, ἔχη πάντοτε τὴν ὀδύνην ἐν τῇ ψυχῇ. Εἰ δὲ καὶ ὧδε ἀλλήλοις μὴ συντύχωμεν, ἀλλ' ἐκεῖ οὐδεὶς ὁ κωλύων ἡμᾶς μετ' ἀλλήλων διάγειν. Καὶ ὁψόμεθα τοὺς ἐξορίσαντας ἡμᾶς, ὡσπερ ὁ Λάζαρος τὸν πλούσιον καὶ οἱ μάρτυρες τοὺς τυράννους. Μὴ οὖν ἀθύμει, ἀλλὰ μνημόνευε τοῦ προφήτου λέγοντος· μυκτηρισμὸν ἀνθρώπων μὴ φοβεῖσθε καὶ τῷ φαυλισμῷ αὐτῶν μὴ ἠτᾶσθε. Ὡσπερ γὰρ ἔριον ὑπὸ σιτοῦ οὕτω βρωθήσονται καὶ ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται. Κατανόησον δὲ καὶ τὸν δεσπότην, πῶς εὐθύς ἀπὸ τῶν σπαργάνων ἐδιώκετο καὶ εἰς βαρβάρων γῆν ἀπερρίπτετο, ὁ τὸν κόσμον κατέχων τύπος ἡμῖν γινόμενος τοῦ μὴ ἐκκακεῖν ἐν τοῖς πειρασμοῖς. Ἀνάμνησαι τὸ πάθος τοῦ Σωτῆρος, ὅσας ὕβρεις δι' ἡμᾶς ὑπέμεινεν. Οἱ μὲν γὰρ αὐτὸν Σαμαρείτην ἐκάλουν, οἱ δὲ δαιμονίωντα καὶ γαστρίμαργον καὶ ψευδοπροφήτην. Λέγουσι γάρ· ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. Τί δέ, ὅτε ἦγον αὐτὸν κρημνίσαι καὶ ὅτε εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐνέπτυσαν καὶ ῥαπίσματα αὐτῷ ἐδίδουν; Τί δέ, ὅτε ὄξος καὶ χολὴν αὐτὸν ἐπότιζον, ὅτε τῷ καλάμῳ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔτυπτον; Τί δέ, ὅτε τὴν χλαμύδα αὐτῷ περιετίθουν καὶ ὅτε ἀκάνθαις αὐτὸν ἐστεφάνουν καὶ προσέπιπτον αὐτῷ ἐμπαίζοντες καὶ πᾶν εἶδος χλεύης αὐτῷ ἐπάγοντες; Καὶ ὅτε περιήγον αὐτὸν οἱ αἰμοβόροι ἐκεῖνοι κύνες καὶ ὅτε ἐπὶ τὸ πάθος ἦγετο γυμνὸς καὶ πάντες αὐτὸν κατέλιπον οἱ μαθηταί; Καὶ ὁ μὲν αὐτὸν ἠρνήσατο, ὁ δὲ παρέδωκεν, οἱ δὲ ἄλλοι ἐδραπέτευσαν καὶ μόνος εἰσθήκει γυμνὸς ἐν μέσῳ τῶν ὄχλων ἐκείνων· ἑορτὴ γὰρ ἦν ἡ πάντας συναύγουσα τότε. Καὶ ὅτε ὡς πονηρὸν ἐν μέσῳ κακούργων αὐτὸν ἐσταύρωσαν καὶ ἄταφος ἔκειτο, ὅτε κατήνεγκαν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἕως ὅτου τις αὐτὸν ἐξητήσατο, ἵνα αὐτὸν θάψῃ· οὕτως ὅτι ταφῆς οὐκ ἠξιώθη. Καὶ ὅτε ψόγον πονηρὸν κατ' αὐτοῦ ἀπεφήναντο ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἔκλεψαν αὐτὸν καὶ οὐκ ἀνέστη. Ὑπομνήσθητι δὲ καὶ τοὺς ἀποστόλους ὅτι πανταχόθεν ἐδιώκοντο καὶ κατεκρύπτοντο ἐν ταῖς πόλεσι

μη δυνάμενοι φανῆναι. Πῶς ὁ Πέτρος παρὰ τῷ Σίμωνι τῷ βυρσεῖ κατεκρύπτετο καὶ ὁ Παῦλος παρὰ τῇ πορφυροπωλίσει γυναικί, ὅτι οὐκ εἶχον παρὰ τοῖς πλουσίοις παρρησίαν. Ἄλλ' ὕστερον πάντα ὁμαλὰ ἐγένετο αὐτοῖς. Οὕτω καὶ νῦν μὴ ἀθυμῆσης. Ἦκουσα γὰρ κάγω περὶ τοῦ λήρου ἐκείνου τοῦ Ἀρσακίου, ὃν ἐκάθισεν ἡ βασίλισσα ἐν τῷ θρόνῳ, ὅτε ἔθλιψε τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς παρθένους μὴ θέλοντας αὐτῷ κοινωνῆσαι. Πολλοὶ δὲ αὐτῶν δι' ἐμὲ καὶ ἐν φυλακῇ ἀπέθανον. Ὁ γὰρ προβατόσχημος ἐκεῖνος λύκος, ὁ σχῆμα μὲν ἔχων ἐπισκόπου, μοιχὸς δὲ ὑπάρχων—ὡς γὰρ ἡ γυνὴ μοιχαλῖς χρηματίζει ἢ ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς ἑτέρῳ συναφθεῖσα οὕτω καὶ οὗτος μοιχὸς ἐστίν—οὐ σαρκός, ἀλλὰ πνεύματος· ζῶντος γὰρ ἐμοῦ ἦρπασέ μου τὸν θρόνον τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ταῦτά σοι ἀπέστειλα ἀπὸ Κουκουσοῦ, ὅπου ἐκέλευσεν ἡμᾶς ἡ βασίλισσα ἐξορισθῆναι. Πολλαὶ δὲ θλίψεις κατὰ τὴν ὁδὸν συνέβησαν ἡμῖν, ἀλλ' οὐδενὸς ἐφροντίσαμεν. Ὅτε δὲ ἤλθομεν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καππαδόκων καὶ ἐν τῇ Ταυροκιλικίᾳ, χοροὶ, χοροὶ ἡμῖν ὑπήντων πατέρων, ἀγίων ἀνδρῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλήθη μοναζόντων καὶ παρθένων τὰς ἀθανάτους πηγὰς τῶν δακρύων ἐκχέοντες. Καὶ ἔκλαιον θεωροῦντες ἡμᾶς ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἀπερχομένους καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτούς· συνέφερον, ἵνα ὁ ἥλιος συνέστειλε τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ ἢ ἵνα τὸ στόμα Ἰωάννου ἐσιώπησε. Ταῦτά με ἐθορύβησε καὶ ἔθλιψεν, ἐπειδὴ ἔβλεπον πάντας κλαίοντας περὶ ἐμοῦ. Ἐπὶ τῶν ἄλλων πάντων, ὅσα ἂν συνέβη μοι, φροντίδα οὐκ ἐποίησα. Πάνυ δὲ ἡμᾶς ἐδεξιώσατο ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης καὶ πολλὴν ἀγάπην ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς, ὥστε, εἰ δυνατόν, καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ παρεχώρησεν ἡμῖν, εἰ μὴ τὸν ὄρον ἐφυλάττομεν. Δέομαι καὶ ἀντιβολῶ καὶ τῶν γονάτων ἄπτομαι τῶν σῶν. Ἀπόρριψον τὸ πένθος τῆς ἀθυμίας σου καὶ ὑπὲρ ἡμῶν μνείαν ἔχε πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ ἀντιγράψαι ἡμῖν παρακλήθητι.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Κυριακὸν ἐπίσκοπον ἐν ἐξορίᾳ ὄντα καὶ αὐτὸν

Φέρε δὴ ἀπαντλήσω σου τῆς ἀθυμίας τὸ ἔλκος καὶ διασκεδάσω σου τοὺς λογισμοὺς τοὺς τὸ νέφος τοῦτο συνιστῶντας. Τί γάρ ἐστίν ὁ λυπεῖ καὶ ἀδημονεῖς; Διότι χαλεπὸς ὁ χειμὼν καὶ δεινὸν τὸ ναυάγιον τὸ τὰς ἐκκλησίας καταλαβόν; Τοῦτο οἶδα κάγω. Ἄλλ', εἰ βούλει, εἰκόνα ἀναπλάττω σοι τῶν γινομένων, ὥστε σαφεστέραν σοι ποιῆσαι τὴν τραγωδίαν. Θάλατταν ὀρῶ ἀπ' αὐτῆς κάτωθεν ἀναμοχλευομένην τῆς ἀβύσσου, πλωτῆρας τοῖς ὕδασι νεκροὺς ἐπιπλέοντας, ἑτέρους ὑποβρυχίους γενομένους, τὰς σανίδας τῶν πλοίων διαλυομένας, τὰ ἰστία διαρρηγνύμενα, τοὺς ἰστούς διακλωμένους, τὰς κώπας τῶν χειρῶν τῶν ναυτῶν ἀποπτάσας· ἀντὶ τῶν οἰάκων ἐπὶ τῶν στρωμάτων καθημένους, τὰς χεῖρας τοῖς γόνασι περιπλέκοντας καὶ πρὸς τὴν ἀμηχανίαν τῶν γινομένων κωκύνοντας, θρηνοῦντας, ὀλολύζοντας, ὀλοφυρομένους· οὐκ οὐρανόν, οὐ πέλαγος φαινόμενον, ἀλλὰ σκότος πάντα βαθὺ καὶ ἀφεγγές καὶ ζοφῶδες καὶ οὐδὲ τοὺς πλησίον ἐπιτρέποντα βλέπειν καὶ πολὺν τὸν πάταγον τῶν κυμάτων καὶ θηρία θαλάττια πάντοθεν τοῖς πλέουσιν ἐπιτιθέμενα. Μᾶλλον δὲ μέχρι τίνος διώκομεν ἀκίχτητα; Οἷαν γὰρ ζητήσεις τῶν παρόντων κακῶν εἰκόνα ἠττώμενος ὁ λόγος ἀναχωρεῖ. Ἄλλ' ὅμως καὶ ταῦτα εἰδὼς οὐκ ἀπογιγνώσκω τῆς χρηστοτέρας ἐλπίδος, τὸν κυβερνήτην τοῦδε τοῦ παντὸς ἐννοῶν, ὃς οὐ τέχνη περιγίνεται τοῦ χειμῶνος, ἀλλὰ νεύματι λύει τὴν ζάλην.

Εἰ δὲ μὴ ἐκ προοιμίων μηδὲ εὐθέως, ἔθος αὐτῷ τοιοῦτον μὴ ἐν ἀρχῇ τὰ δεινὰ καταλύειν, ἀλλ', ὅταν ἀυξηθῇ καὶ πρὸς τὸ τέλος ἔλθῃ καὶ παρὰ τῶν πλειόνων ἀπογνωσθῇ, τότε θαυματουργεῖ καὶ παραδοξοποιεῖ τὴν τε οἰκείαν ἐνδεικνύμενος

δύναμιν καὶ τῶν ἐμπιπτόντων τὴν ὑπομονὴν ἐγγυμνάζων. Μὴ τοίνυν ἀναπέσης· ἐν γὰρ μόνον ἐστὶ φοβερόν, εἷς πειρασμός· ἀμαρτία μόνον. Καὶ τοῦτο συνεχῶς ἐπάδων ὑμῖν τὸ ῥῆμα οὐκ ἐπαυσάμην. Τὰ δὲ ἄλλα πάντα μῦθος, κἂν ἐπιβουλὰς εἴπης, κἂν ἀπεχθείας, κἂν δόλους, κἂν συκοφαντίας, κἂν λοιδορίας, κἂν κατηγορίας, κἂν δημεύσεις, κἂν ἐξορίας, κἂν ξίφη ἠκονημένα, κἂν πέλαγος, κἂν τὸν τῆς οἰκουμένης ἀπάσης πόλεμον. Οἷα γὰρ ἂν ἦ ταῦτα πάντα, πρόσκαιρά τέ ἐστι καὶ ἐπίκηρα καὶ ἐν θνητῷ γινόμενα σώματι καὶ τὴν νήφουσαν οὐδὲν παραβλάπτοντα ψυχὴν. Διὰ τοῦτο καὶ τῶν χρηστῶν καὶ τῶν λυπηρῶν τῶν κατὰ τὸν παρόντα βίον τὸ εὐτελὲς ὁ μακάριος Παῦλος δεῖξαι βουλόμενος μιᾷ λέξει τὸ πᾶν ἐνέφηεν εἰπὼν· τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα. Τί τοίνυν τὰ πρόσκαιρα δέδοικας, τὰ ποταμίων ρευμάτων δίκην παραρρέοντα; Τοιαῦτα γὰρ τὰ παρόντα, κἂν χρηστά, κἂν λυπηρά. Προφήτης δὲ ἕτερος ἅπασαν τὴν ἀνθρωπίνην εὐημερίαν οὐ χόρτω ἀλλ' ἐτέρα ὕλη εὐτελεστέρα παρέβαλεν ἄνθος αὐτὴν ὀνομάσας πᾶσαν ὁμοῦ. Οὐδὲ γὰρ μέρος αὐτῆς ἔθηκε, πλοῦτον μόνον ἢ τρυφήν, ἀλλὰ πάντα τὰ ἀνθρώποις δοκοῦντα εἶναι λαμπρά, μιᾷ προσηγορίᾳ τῇ τῆς δόξης περιλαβῶν, οὕτως ἐπήγαγε τὴν εἰκόνα τοῦ χόρτου εἰπὼν· πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου. Ἄλλ' ἢ δυσημερία δεινὸν καὶ βαρὺ; Ἄλλ' ὅρα καὶ ταύτην πάλιν ἐτέρα παραβαλλομένην εἰκόνι καὶ καταφρόνει καὶ ταύτης. Τὰς γὰρ λοιδορίας καὶ τὰς ὕβρεις καὶ τὰ ὄνειδη καὶ τὰ σκώμματα τὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ τὰς ἐπιβουλὰς ἱματίῳ παλαιωθέντι καὶ ἐρίῳ διαβρωθέντι παρεικάζων ἔλεγεν· ὄνειδισμόν ἀνθρώπων μὴ φοβεῖσθε καὶ τῷ φαυλισμῷ αὐτῶν μὴ ἠτᾶσθε, ὅτι ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται καὶ ὡσεὶ ἔριον ὑπὸ σιτοῦ οὕτω βρωθήσονται. Μηδὲν σε τοίνυν ταραττέτω τῶν γινομένων. Ἄλλ' ἀφεις τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα παρακαλεῖν καὶ τὰς σκιάς περιτρέχειν—τοῦτο γὰρ ἀνθρωπίνῃ συμμαχίᾳ—τὸν Θεόν, ὃ λατρεύεις, ἐνδελεχῶς παρακάλει· νεύσει μόνον καὶ πάντα ἐν μιᾷ καιροῦ λύεται ῥοπῇ. Εἰ δὲ πολλάκις παρεκάλεσας καὶ οὐκ εἰσηκούσθης, μὴ ὀλιγορήσης· τοιοῦτον γὰρ ἔθος ἔχει ὁ φιλάνθρωπος. Μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο ἐκείνους τοὺς παῖδας λυτρώσασθαι, ἵνα μὴ εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς ἐμπέσωσιν; Ἄλλ', ὅτε ἠχμαλωτεύθησαν, ὅτε εἰς βαρβάρων χώραν ἀπερρίφησαν, τότε ὁ Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἄφνω τὴν θαυματοποιίαν ἐνεδείξατο καὶ διεσκόρπισε τὸ πῦρ. Μὴ φέρον γὰρ αὐτὸ τὴν ἀρετὴν τῶν δικαίων ἐξεπήδησεν ἔξω καὶ ἐνεπύρισε οὐς εὔρε περι τὴν κάμινον τῶν Χαλδαίων. Καὶ λοιπὸν ἐκκλησίᾳ αὐτοῖς ἦν ἡ κάμινος καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν προσεκαλοῦντο, τὰ τε ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ἀγγέλους καὶ δυνάμεις καὶ οὕτω πάντα συλλαβόμενοι ἔλεγον· εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον. Ὅρας πῶς ἡ ὑπομονὴ τῶν ἀγίων καὶ τὸ πῦρ εἰς δρόσον μετέβαλε καὶ τὸν τύραννον ἔδυσώπησε. Καὶ κατὰ πάσης τῆς οἰκουμένης πέμπει γράμματα· μέγας ὁ Θεός, φησί, Σεδράχ, Μισάχ καὶ Ἀβδεναγῶ. Καὶ ἶδε πόσῃ ἀποτομίᾳ ἐνέθηκεν· εἴ τις λόγον εἴποι κατ' αὐτῶν, τὸν οἶκον αὐτοῦ ταμιεύεσθαι καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ διαρπάζεσθαι. Μὴ οὖν ἀθυμήσης, μηδὲ ὀλιγορήσης.

Καὶ γὰρ ἐγώ, ὅτε ἐξηλαυνόμην τῆς πόλεως, οὐδὲν τούτων ἐφρόντιζον, ἀλλ' ἔλεγον πρὸς ἑμαυτόν· εἰ μὲν βούλεται ἡ βασίλισσα ἐξορίσαι, ἐξορίσει με· τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Εἰ βούλεται πρίσαι, πρίσει με· τὸν Ἡσαΐαν ἔχω ὑπογραμμόν. Εἴ με θέλει εἰς τὸ πέλαγος ἀκοντίσαι, ἀκοντίσει με· τὸν Ἰωνᾶν ὑπομνησκόμενος. Εἰ θέλει εἰς κάμινον ἐμβαλεῖν, τοὺς τρεῖς παῖδας ἔχω τοῦτο πεπονθότας. Εἴ με θέλει τοῖς θηρίοις βαλεῖν, ἔχω τὸν Δανιήλ. Εἰ θέλει με λιθάσαι, λιθάσει με· Στέφανον ἔχω τὸν πρωτομάρτυρα. Εἰ θέλει τὴν κεφαλὴν μου λαβεῖν, ἔχω τὸν Ἰωάννην. Εἰ θέλει τὰ ὑπάρχοντά μου λαβεῖν, λάβη αὐτά· γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρὸς μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι ἐκεῖ. Ἐμοὶ παραινεῖ ὁ ἀπόστολος λέγων· πρὸς ὦπον ἀνθρώπου Θεὸς οὐ

λαμβάνει καί, εἰ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην. Καί ὁ Δαβὶδ καθοπλίζει λέγων· ἐλάλουν ἐναντίον βασιλέων καὶ οὐκ ἠσχυρόμην. Πολλὰ κατ' ἐμοῦ ἐσκευάσαντο καὶ λέγουσιν ὅτι τινὰς ἐκοινωνήσα μετὰ τὸ φαγεῖν αὐτοῦς. Εἰ τοῦτο ἐποίησα, ἐξαλειφθεῖν τὸ ὄνομά μου ἐκ τῆς βίβλου τῶν ἐπισκόπων καὶ μὴ γραφήτω ἐν τῇ βίβλω τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον ἐγὼ ἔπραξα καὶ ἀποβάλοι με Χριστὸς ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Εἰ δὲ ἅπαξ μοι τοῦτο λέγουσι καὶ φιλονεικοῦσι, καθελέτωσαν τὸν Παῦλον, ὃς μετὰ τὸ δειπνήσαι ὀλόκληρον οἶκον ἐβάπτισε. Καθελέτωσαν καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον, ὃς μετὰ τὸ δειπνήσαι τοῖς ἀποστόλοις τὴν κοινωνίαν ἔδωκε. Λέγουσιν ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐκοιμήθη. Καὶ ἀποδυσάτωσάν μου τὸ σῶμα καὶ εὐρήσουσι τὴν νέκρωσιν τῶν μελῶν μου.

Ἄλλὰ ταῦτα πάντα διὰ φθόνον πεποιήκασιν. Ἄλλὰ πάντως λυπεῖ, ἀδελφεῖ Κυριακέ, ὅτι ἐκεῖνοι οἱ ἡμᾶς ἐξορίσαντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς παρρησιάζονται καὶ πλῆθος ἀκολουθεῖ δορυφόρων. Ἄλλὰ πάλιν ὑπομνήσθητι τὸν πλούσιον καὶ τὸν Λάζαρον. Ποῖος μὲν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι ἐθλίβη; Ποῖος δὲ ἀπέλαυσε; Τί ἔβλαψεν ἐκεῖνον ἢ πενία; Οὐχὶ ὡς ἀθλητὴν καὶ νικητὴν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ ἀπήνεγκε; Τί δὲ ὠφέλησεν ἐκεῖνον ὁ πλοῦτος τὸν ἐν πορφύρᾳ καὶ βύσσῳ ἀναγόμενον; Ποῦ οἱ ῥαβδούχοι; Ποῦ οἱ δορυφόροι; Ποῦ οἱ χρυσοχαλίνωτοι ἵπποι; Ποῦ οἱ παράσιτοι καὶ ἡ βασιλικὴ τράπεζα; Οὐχὶ ὡς ληστής δεδεμένος ἀπήγετο ἐν τῷ μνήματι γυμνήν τὴν ψυχὴν περιφέρων ἐκ τοῦ κόσμου; Καὶ κράζει κενῇ τῇ φωνῇ· πάτερ Ἀβραάμ, πέμψον Λάζαρον, ἵνα βρέξῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου, ὅτι δεινῶς ἀποτηγανίζομαι. Τί πατέρα καλεῖς τὸν Ἀβραάμ, οὗ τὸν βίον οὐκ ἐμιμήσω; Ἐκεῖνος πάντα ἀνθρώπων εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐξένιζε, σὺ δὲ ἐνὸς πτωχοῦ φροντίδα οὐκ ἐποίησω. Οὐκ ἔστι πενθῆσαι καὶ κλαῦσαι ὅτι τοσοῦτον πλοῦτον ἔχων σταγόνας ὕδατος ἄξιος οὐκ ἐγένετο; Ἐπειδὴ γὰρ σταγόνας οὐ μετέδωκε τῷ πτωχῷ, σταγόνα ὕδατος οὐ λαμβάνει. Τῷ χειμῶνι οὐκ ἔσπειρεν ἔλεος, ἦλθε τὸ θέρος καὶ οὐκ ἐθέρισε. Καὶ τοῦτο τοῦ δεσπότη οἰκονομήσαντος, ὅτι ἐξεναντίας ἐποίησε τὴν κόλασιν τοῖς ἀσεβέσι καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τοῖς δικαίοις, ἵνα βλέπωσιν ἀλλήλους καὶ ἀλλήλους γνωρίζωσι. Καὶ γὰρ ἕκαστος τότε μάρτυς τὸν ἴδιον τύραννον ἐπιγνώσεται καὶ ἕκαστος τύραννος τὸν μάρτυρα ὃν ἐκόλασε. Καὶ οὐκ ἐμὰ τὰ ῥήματα. Ἄκουε τῆς σοφίας λεγούσης· τότε ἐν πολλῇ παρρησίᾳ στήσεται ὁ δίκαιος κατὰ πρόσωπον τῶν θλιψάντων αὐτόν. Ὡσπερ γὰρ ὁδοιπόρος ἐν καύματι περιπατῶν, κἂν εὕρη καθαρὰν πηγὴν δίψῃ φλεγόμενος καὶ πολλῶ τῷ λιμῷ συνεχόμενος παρακαθέζεται τραπέζῃ ἐχούσῃ παντοδαπὰ ἐδέσματα, παρά τινος δὲ δυνατωτέρου κωλύεται μὴ ἄψασθαι τῆς τραπέζης, μηδὲ ἀπολαῦσαι τῶν ἐδεσμάτων, σφόδρα ἔχει τὴν ὀδύνην καὶ τὴν κόλασιν, ὅτι τῇ τραπέζῃ παρακαθέζεται καὶ τῶν βρωμάτων ἀπολαῦσαι οὐ δύναται, οὕτως ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως βλέπουσι τοὺς ἀγίους εὐφραينوμένους οἱ ἀσεβεῖς καὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης ἀπολαῦσαι οὐ δύνανται. Καὶ γὰρ τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεὸς κολάσαι βουλόμενος ἐποίησεν αὐτὸν ἐξεναντίας τοῦ παραδείσου ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἵνα καθ' ἐκάστην ὥραν καὶ ἡμέραν ἐκεῖνο βλέπων τὸ χωρίον, ὅθεν ἐξήλθεν, ἔχη πάντοτε τὴν ὀδύνην ἐν τῇ ψυχῇ. Εἰ δὲ καὶ ὧδε ἀλλήλοις μὴ συντύχωμεν, ἀλλ' ἐκεῖ οὐδεὶς ὁ κωλύων ἡμᾶς μετ' ἀλλήλων διάγειν. Καὶ ὀψόμεθα τοὺς ἐξορίσαντας ἡμᾶς, ὥσπερ ὁ Λάζαρος τὸν πλούσιον καὶ οἱ μάρτυρες τοὺς τυράννους. Μὴ οὖν ἀθύμει, ἀλλὰ μνημόνευε τοῦ προφήτου λέγοντος· μукτηρισμὸν ἀνθρώπων μὴ φοβεῖσθε καὶ τῷ φαυλισμῷ αὐτῶν μὴ ἠτᾶσθε, ὥσπερ γὰρ ἔριον ὑπὸ σιτῶς οὕτω βρωθήσονται. Κατανόησον δὲ καὶ τὸν δεσπότην, πῶς εὐθύς ἀπὸ τῶν σπαργάνων ἐδιώκετο καὶ εἰς βαρβάρων γῆν ἀπερρίπτετο, ὁ τὸν κόσμον κατέχων τύπος ἡμῖν γινόμενος τοῦ μὴ

ἐκκακεῖν ἐν τοῖς πειρασμοῖς.

Ἀνάμνησαι τὸ πάθος τοῦ σωτήρος, ὅσας ὕβρεις δι' ἡμᾶς ὑπέμεινεν. Οἱ μὲν γὰρ αὐτὸν Σαμαρεῖτην ἐκάλουν, οἱ δὲ δαιμονῶντα καὶ γαστρίμαργον καὶ ψευδοπροφήτην. Λέγουσι γάρ· ἴδου ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. Τί δέ, ὅτε ἤγον αὐτὸν κρημνίσαι καὶ ὅτε εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐνέπτυσον καὶ ραπίσματα αὐτῷ ἐδίδουν; Τί δέ, ὅτε ὄξος καὶ χολὴν αὐτὸν ἐπότιζον, ὅτε τῷ καλάμῳ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔτυπτον; Τί δέ, ὅτε τὴν χλαμύδα αὐτῷ περιετίθουν καὶ ὅτε ἀκάνθαις αὐτὸν ἐστεφάνουν καὶ προσέπιπτον αὐτῷ ἐμπαίζοντες καὶ πᾶν εἶδος χλεῦσης αὐτῷ ἐπάγοντες; Καὶ ὅτε περιῆγον αὐτῷ οἱ αἰμοβόροι ἐκεῖνοι κύνες καὶ ὅτε ἐπὶ τὸ πάθος ἤγετο γυμνὸς καὶ πάντες αὐτὸν κατέλιπον οἱ μαθηταί; Καὶ ὅς μὲν αὐτὸν ἠρνήσατο, ὅς δὲ παρέδωκεν, οἱ δὲ ἄλλοι ἐδραπέτευσαν καὶ μόνος εἰστήκει γυμνὸς ἐν μέσῳ τῶν ὄχλων ἐκείνων; ἑορτὴ γὰρ ἦν ἡ πάντας συνάγουσα τότε. Καὶ ὅτε ὡς πονηρὸν ἐν μέσῳ κακούργων αὐτὸν ἐσταύρωσαν καὶ ἄταφος ἐκρέματο καὶ ὅτε κατήγαγον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἕως οὗ τις αὐτὸν ἐξήγαγεν, ἵνα θάψῃ αὐτόν; Καὶ ὅτε ψόγον πονηρὸν κατ' αὐτοῦ ἀπεφήναντο ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἔκλεψαν αὐτόν καὶ οὐκ ἔστιν; Ὑπομνήσθητι δὲ καὶ τῶν ἀποστόλων ὅτι πανταχόθεν ἐδιώκοντο καὶ κατεκρύπτοντο ἐν ταῖς πόλεσι μὴ δυνάμενοι φανῆναι. Πῶς ὁ Πέτρος παρὰ τῷ Σίμωνι τῷ βυρσεῖ κατεκρύπτετο καὶ ὁ Παῦλος παρὰ τῇ πορφυροπώλιδι γυναικί, ὅτι οὐκ εἶχον παρὰ τοῖς πλουσίοις παρρησίαν. Ἄλλ' ὕστερον πάντα ὀμαλὰ ἐγένετο αὐτοῖς. Οὕτω καὶ σὺ νῦν μὴ ἀθυμήσης. Ἦκουσα γὰρ κἀγὼ περὶ τοῦ λήρου ἐκείνου τοῦ Ἀρσακίου, ὃν ἐκάθισεν ἡ βασίλισσα ἐν τῷ θρόνῳ μου, ὅτι ἔθλιψε τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς παρθένους μὴ θελούσας αὐτῷ κοινωνῆσαι. Πολλοὶ δὲ αὐτῶν δι' ἐμὲ καὶ ἐν τῇ φυλακῇ ἐναπέθεοντο. Ὁ γὰρ προβατόσχημος ἐκεῖνος λύκος, ὁ σχῆμα μὲν ἔχων ἐπισκόπου, μοιχὸς δὲ ὑπάρχων—ὡς γὰρ ἡ γυνὴ μοιχαλὶς χρηματίζει ἢ ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς ἑτέρῳ συναφθεῖσα, οὕτω καὶ οὗτος μοιχὸς ἐστίν—οὐ σαρκός, ἀλλὰ πνεύματος· ζῶντος γὰρ ἐμοῦ ἤρπασέ μου τὸν θρόνον τῆς ἐκκλησίας.

Καὶ ταῦτα ἐπέστειλα ἀπὸ Κουκουσῶν, ὅπου ἐκέλευσεν ἡμᾶς ἡ βασίλισσα ἐξορισθῆναι. Πολλαὶ δὲ θλίψεις κατὰ τὴν ὁδὸν συνήνητησαν ἡμῖν, ἀλλ' οὐδενὸς ἐφροντίσαμεν. Ὅτε δὲ ἤλθομεν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καππαδοκῶν τῆς Ταυροκιλικίας, χοροὶ ἡμῖν ὑπήντων πατέρων, ἀγίων ἀνδρῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλήθη μοναζόντων καὶ παρθένων τὰς ἀθανάτους πηγὰς τῶν δακρύων ἐκχέοντες. Καὶ ἔκλαιον θεωροῦντες ἡμᾶς ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἀπερχομένους καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτούς· συνέφερον, ἵνα ὁ ἥλιος συνέστειλε τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ ἢ ἵνα τὸ στόμα Ἰωάννου ἐσιώπησε. Ταῦτά με ἐθορύβησε καὶ ἔθλιψεν, ἐπεὶ ἐβλεπον πάντας κλαίοντας περὶ ἐμοῦ. Ἐπὶ τῶν ἄλλων πάντων, ὅσα ἂν συνέβη, φροντίδα οὐκ ἐποίησα. Πάνυ δὲ ἡμᾶς ἐδέξατο ὁ ἐπίσκοπος δεξιωσάμενος τῆς πόλεως ταύτης καὶ πολλὴν ἀγάπην ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς, ὥστε, εἰ δυνατὸν ἦν, καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ παρεχώρησεν ἡμῖν, εἰ μὴ τὸν ὄρον ἐφυλάττομεν. Δέομαι οὖν καὶ ἀντιβολῶ καὶ τῶν γονάτων ἄπτομαι τῶν σῶν. Ἀπόρριψον τὸ πένθος τῆς ἀθυμίας σου καὶ ὑπὲρ ἡμῶν μνεῖαν ἔχε πρὸς τὸν Θεὸν καὶ γράψαι ἡμῖν παρακλήθητι.

2 Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν Κυριακὸν ἐπιστολὴ δευτέρα

Καὶ τὰ σώματα σφοδροῖς παλαίσαντα πυρετοῖς καὶ πελάγη ἀγρίοις πυκτεύσαντα πνεύμασιν οὐκ ἀθρόον οὔτε ἐκεῖνα τὴν ἀπὸ τῶν πυρετῶν βλάβην οὔτε ταῦτα τὴν ἀπὸ τῶν κυμάτων ἀποτίθενται ζάλην, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν. Καὶ γὰρ τὰ σώματα πλείονος δεῖται χρόνου, ὥστε μετὰ τὴν τῶν πυρετῶν ἀπαλλαγὴν εἰς καθαρὰν

ἐπανελθεῖν τὴν υἰγιαὶν καὶ ἀπονίψασθαι τὸν ἀπὸ τῆς ἀρρωστίας ἐναπομείναντα αὐτοῖς μαλακισμόν, τὰ δὲ ὕδατα καὶ τῶν πνευμάτων παυσαμένων ἐπὶ πολὺ σαλευόμενα καὶ κινούμενα μένει φερόμενά τε καὶ πολλῇ πάλιν ἐπαναγόμενα τῇ ρύμῃ καὶ δεῖται καὶ αὐτὰ χρόνου, ὥστε εἰς καθαρὰν ἐπανελθεῖν τὴν γαλήνην. Ταῦτα δὲ μοι εἴρηται τὰ προοίμια πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἵνα μάθῃς ὅτι καὶ ταύτην ἀναγκαίως σοι πέμπομεν τὴν ἐπιστολήν. Εἰ γὰρ καὶ τὴν τυραννίδα κατελύσαμεν τῆς ἀθυμίας καὶ τὴν ἀκρόπολιν κατεσκάψαμεν διὰ τῶν ἔμπροσθεν γραμμάτων, ἀλλ' ὅμως πολλῆς ἔτι χρεῖα τῷ λόγῳ τῆς προσεδρείας, ἵνα σοι καὶ βαθεῖαν ἐργάσηται εἰρήνην καὶ τὴν μνήμην πάντων τῶν ἐξ ἐκείνης γενομένων ἐξαλείψας θορύβων λευκὴν σοι καὶ παγίαν δείξῃ γαλήνην καὶ ἐν πολλῇ σε καταστήσῃ τῇ εὐθυμίᾳ.

Τοῦτο γὰρ ἡμῖν τὸ σπουδαζόμενον οὐκ ἀθυμίας ἀπαλλάξαι μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐφροσύνης ἐμπλῆσαι διηνεκοῦς καὶ πολλῆς. Δυνατὸν γάρ, ἐὰν θέλῃς. Οὐ γὰρ ἐν τοῖς ἀκινήτοις τῆς φύσεως νόμοις, οὐς ἀναμοχλεῦσαι ἡμῖν ἀδύνατον καὶ μεταθεῖναι, ἀλλ' ἐν ἐλευθέροις τῆς προαιρέσεως λογισμοῖς, οὐς μεταχειρίζειν ἡμῖν ῥάδιον, τὰ τῆς εὐθυμίας ἀπόκειται. Καὶ οἶδας, εἴ γε μέμνησαι, καὶ πρώην-οὐ γὰρ πολὺς ὁ μεταξὺ χρόνος-πολλοὺς μοι καὶ μακροὺς ὑπὲρ τούτων ἀναλωθέντας λόγους, ὅτε δὴ συνεχῶς ἐπέλεγον ταῖς ἱστορίαις, ἅς εἰς μέσον ἤγον. Οὐ γὰρ ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων οὕτως ὡς ἐν τῇ γνώμῃ τῶν ἀνθρώπων τὰ τῆς εὐθυμίας ἴστασθαι πέφυκεν; Ἐπεὶ οὖν τοῦτο τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον καὶ πολλοὶ τῷ πλούτῳ περιρρέομενοι τὸν βίον ἀβίωτον ἐνόμισαν εἶναι, ἕτεροι δὲ πενία συζῶντες ἐσχάτη πάντων εὐθυμότεροι διετέλεσαν. Καὶ οἱ μὲν δορυφορίας ἀπολαύοντες καὶ δόξης καὶ τιμῶν πολλάκις ἑαυτῶν ἐπηράσαντο τῇ ζωῇ, οἱ δὲ ἄσημοι καὶ ἐξ ἀσήμων καὶ οὐδενὶ γνώριμοι πολλῶν ἑαυτοῦς μακαριωτέρους εἶναι ἐνόμισαν. Οὐ γὰρ ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων, ὡς ἐν τῇ γνώμῃ τῶν ἀνθρώπων τὰ τῆς εὐθυμίας· οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς τοῦτο ἐπάδων. Μὴ ἀναπέσης, ἀδελφέ, ἀλλὰ διανάστηθι καὶ χεῖρα ὄρεξον τῷ λόγῳ καὶ τὴν καλὴν ταύτην παράσχου συμμαχίαν ἡμῖν, ἵνα σε ὀλοσχερῶς ἐξαρπάσωμεν τῆς πικρᾶς τῶν λογισμῶν αἰχμαλωσίας. Εἰ γὰρ μὴ βουληθεῖς καὶ αὐτὸς τοσαύτην σπουδὴν ποιήσασθαι, ὅσην καὶ ἡμεῖς, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται τῆς ἰατρείας. Καὶ τί θαυμαστόν, εἰ ἐφ' ἡμῖν τοῦτο συμβαίνει; Εἰ γὰρ ὁ πάντα δυνάμενος Θεός, ὅταν παραινῇ καὶ συμβουλεύῃ, ὁ δὲ ἀκούων μὴ πείθηται τοῖς λεγομένοις, οὐδέποτε γίνεται τι πλεόν, ἀλλὰ καὶ μεῖζον ἔσται κολάσεως ἐφόδιον τοῦτο τῷ μὴ πεισθέντι. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον, νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ θρηνην τούτου γε αὐτοῦ ἔνεκεν ἔλεγεν· Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ ἢ ἀποκτένουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταμένους πρὸς αὐτήν. Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου καὶ οὐκ ἠθελήσατε. Ἴδου ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. Ταῦτοῦν εἰδώς, δέσποτά μου θεοφιλέστατε, κάμνε καὶ φιλονίκη καὶ βιάζου τὴν ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἔχων συμμαχίαν ἐξωθεῖσθαι καὶ ἐκβάλλειν μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τοὺς ταραττοντάς σε λογισμοὺς καὶ θόρυβον καὶ ζάλην ἐμποιοῦντας τοσαύτην. Ἄλλ', ὅτι μὲν ἐργάση τοῦτο καὶ ἀνέξη τῆς παραινέσεως τῆς ἡμετέρας, οὐδένα οἶμαι δεῖν ἀμφιβάλλειν. Δεῖ δὲ σοι κατασκευάσαι λοιπὸν ξίφη καὶ δόρατα καὶ τόξα καὶ βέλη καὶ θώρακα καὶ ἀσπίδα καὶ κνημίδας, ὥστε τοῖς μὲν φράττεσθαι, τοῖς δὲ βάλλειν καὶ κατασκάπτειν καὶ νεκροὺς τιθέναι τοὺς ἐπιόντας σοι τῆς ταραχῆς λογισμοῦς. Πόθεν οὖν σοι τὰ μηχανήματα ταῦτα καὶ τὰς σφενδόνας κατασκευάσομεν, ὥστε μηδὲ ἐγγὺς ἀφεῖναι προσιέναι τοὺς πολεμίους, ἀλλ' ὡς πορρωτάτῳ μετὰ πολλῆς ἀπελαύνειν τῆς υπερβολῆς ἀπὸ τῆς ἀθυμίας αὐτῆς; Ὀλίγα τὰ περὶ αὐτῆς φιλοσοφήσαντες καὶ δείξαντες,

ὅπως βαρὺ τὸ πρᾶγμα καὶ ἐπαχθές. Ἡ γὰρ ἀθυμία ψυχῶν ἐστι βασανιστήριον χαλεπὸν, ὀδύνη τις ἄρρητος καὶ δίκη δίκης ἀπάσης καὶ τιμωρίας πικροτέρα. Καὶ γὰρ σκώληκα μιμεῖται ἰοβόλον, οὐχὶ τῆς σαρκὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς καθαπτομένη τῆς ψυχῆς καὶ σῆς ἐστὶν οὐχὶ ὀστέων, ἀλλὰ καὶ διανοίας καὶ δήμιος διηνεκῆς οὐ πλευρὰς καταξέων, ἀλλὰ καὶ δύνει ψυχῆς λυμαινόμενος καὶ νύξ διηνεκῆς καὶ σκότος ἀφεγγές καὶ χειμῶν καὶ ζάλη καὶ πυρετὸς ἀφανῆς πάσης φλογὸς σφοδρότερον κατακαίων καὶ πόλεμος ἀνακωχῆν οὐκ ἔχων καὶ νόσος πολλοὺς τῶν ὀρωμένων ἐπισκοτοῦσα. Ὁ τε γὰρ ἥλιος ἢ τε τοῦ ἀέρος φύσις τούτου τοῦ διειδοῦς τοῖς οὕτω διακειμένοις παρενοχλεῖν δοκεῖ. Καὶ ἐν μεσημβρία μέση νύκτα μιμεῖται βαθεῖαν. Διὸ καὶ ὁ θαυμάσιος προφήτης τοῦτο δηλῶν ἔλεγε· δύσεται ὁ ἥλιος αὐτοῖς ἐν μεσημβρία, οὐχ ὡς ἀφανιζομένου τοῦ ἄστρου, οὐδ' ὡς τοῦ συνήθους διακοπτομένου δρόμου, ἀλλ' ὡς τῆς ἀθυμούσης ψυχῆς ἐν τῷ φανοτάτῳ τῆς ἡμέρας νύκτα φανταζομένης. Οὐ γὰρ τοιοῦτον τῆς νυκτὸς τὸ σκότος, οἷα τῆς ἀθυμίας ἢ νύξ, οὐ κατὰ νόμον φύσεως παραγινόμενη, ἀλλὰ κατὰ λογισμῶν σκότῳ συναγομένη, φοβερὰ τις οὕσα καὶ ἀφόρητος, ἀμείλικτον ἔχουσα τὸ πρόσωπον, τυράννου παντὸς ὠμοτέρα, οὐδενὶ ταχέως εἴκουσα τῶν διαλύειν αὐτὴν ἐπιχειρούντων, ἀλλ' ἀδάμαντος στερρότερον κατέχουσα πολλάκις τὴν ἀλοῦσαν ψυχὴν, ὅταν αὐτὴ μὴ πολλὴ ἢ κεχημένη τῇ φιλοσοφίᾳ.

Τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν οἴκοθεν περὶ αὐτῆς ἀποφαινόμενον, παρὸν ἐπὶ τοὺς ἀλόντας ἐλθεῖν κάκειθεν αὐτῆς τὴν ἰσχὺν ἅπασαν καταμαθεῖν. Μᾶλλον δέ, εἰ δοκεῖ τέως, πρότερον ἐτέρωθεν αὐτῆς ποιησώμεθα τὴν ἀπόδειξιν. Ὅτε γὰρ ἤμαρτεν Ἀδὰμ τὴν ἀμαρτίαν ἐκείνην τὴν χαλεπὴν καὶ τὸ κοινὸν καὶ πάντων ἀνθρώπων κατεδίκασε γένος, μόχθῳ τότε κατεδικάζετο· ἢ δὲ μείζονα ἀμαρτοῦσα καὶ οὕτω μειζόνως τὴν ἀμαρτίαν τὴν τούτου πρὸς ἐκείνην συγκρινομένην μηδὲ ἀμαρτίαν εἶναι νομίζεσθαι—Ἀδὰμ γὰρ οὐκ ἠπατήθη, φησὶν, ἢ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονεν—αὕτη τοίνυν ἢ ἀπατηθεῖσα καὶ ἐν παραβάσει γενομένη καὶ τὸ δηλητήριον καὶ ἑαυτῇ καὶ τῷ ἀνδρὶ κατασκευάσασα φάρμακον πλείονι τῇ λύπῃ κατακρίνεται ὡς κατατεῖναι δυναμένη τοῦ μόχθου μειζόνως. Πληθύνων γάρ, φησὶ, πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν στεναγμὸν σου. Ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα. Οὐδαμοῦ πόνος, οὐδαμοῦ ἰδρῶς, οὐδαμοῦ μόχθος, ἀλλ' ἀθυμία καὶ στεναγμὸς καὶ ἢ ἐντεῦθεν τιμωρία καὶ πόνων καὶ μυρίων θανάτων ἀντίρροπος οὕσα μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶν χαλεπωτέρα. Καίτοι τί θανάτου χεῖρον; Οὐχὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἐν ἀνθρώποις κακῶν, τὸ φοβερὸν καὶ ἀφόρητον καὶ μυρίων ἄξιον θρήνων τοῦτο εἶναι δοκεῖ; Οὐχὶ παρανομίας τῆς χαλεπωτάτης ταύτης ἔφησε δίκην ὁ Παῦλος; Τοὺς γὰρ ἀναξίως τῶν ἱερῶν ἀπτομένους μυστηρίων καὶ τῆς φρικτῆς ἐκείνης μετέχοντας τραπέζης ταύτης ἔφησε τίνειν δίκην οὕτω λέγων· διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. Οὐχὶ καὶ νομοθέται πάντες τοὺς τὰ ἀνήκεστα πλημμελοῦντας τούτῳ καταδικάζουσι τῷ ἐπιτιμῳ; Καὶ ὁ Θεὸς δὲ οὐ ταύτην ἐσχάτην ἠπέλιψε τὴν τιμωρίαν ἐν τῷ νόμῳ τοῖς μεγάλα πλημμελοῦσιν; Οὐ διὰ τὸν τούτου φόβον ὁ πατριάρχης ἐκεῖνος καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν νικήσας τὴν γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ κατεδέξατο ἡδυπαθείαις ἐκδοῦναι βαρβαρικάς καὶ Αἰγυπτιακῆς τυραννίδι;

Καὶ τὸ δρᾶμα τῆς ὕβρεως αὐτὸς τε κατεσκευάζε καὶ τὴν γυναῖκα παρεκάλει τὴν χαλεπὴν ταύτην συνυποκρίνασθαι τραγωδίαν αὐτῷ καὶ οὐδὲ τὴν αἰτίαν αἰσχύνεται τιθεὶς τῆς τοιαύτης σκηνῆς. Ἔσται γάρ, φησὶν, ὡς ἂν ἴδωσί σε οὕτω τῇ ὥρᾳ λάμπουσας καὶ τῷ κάλλει τῆς ὄψεως κρατοῦσας, ἀποκτενοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσονται. Εἰπέ οὖν, ὅτι ἀδελφὴ μου εἶ, ἵνα εὖ μοι γένηται διὰ σὲ καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ μου ἕνεκέν σου. Εἶδες φόβον, εἶδες τρόμον κατασείοντα τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην καὶ φιλόσοφον ψυχὴν; Εἶδες τὸν

ἀδάμαντα διαλυθέντα τῇ ἀγωνίᾳ; Ψεύδεται τὸ γένος καὶ ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου περιτίθησι τῇ γυναικὶ τὸ πρόσωπον καὶ τοῖς λύκοις εὐάλωτον ποιεῖ τὴν ἀμνάδα καί, ὃ πάντων ἐστὶν ἀνδράσιν ἀφορητότερον, γυναικὰ ἰδεῖν ὑβριζομένην μᾶλλον δὲ καὶ ὑποπτύειν μόνον, τοῦτο καὶ τὸ τούτου χαλεπώτερον—οὐδὲ γὰρ ὑποψία, ἀλλ' ὑβρις ἔργω τολμωμένη—οὐ μόνον ὄρα, ἀλλὰ καί, ὅπως τολμηθεῖη, κατασκευάζει καὶ κοῦφον αὐτῷ φαίνεται τοῦτο καὶ φορητὸν καὶ πάθος ἐκράτει πάθους τοῦ χαλεποῦ τὸ χαλεπώτερον καὶ ζηλοτυπίας περιεγένετο δειλία θανάτου. Καὶ ὁ μέγας δὲ Ἥλιος ἐκεῖνος διὰ τὸν τούτου φόβον δραπέτης καὶ φυγὰς καὶ μετανάστης ἐγένετο ἀπειλὴν μόνην δεισίας πορνευομένης καὶ ἐναγοῦς γυναικός. Καὶ ὁ τὸν οὐρανὸν ἀποκλείσας καὶ τσοαῦτα θαύματα ἐργασάμενος, ῥημάτων φόβον οὐκ ἤνεγκεν, ἀλλ' οὕτω τὴν οὐρανομήκη ψυχὴν ἐκείνην κατέσεισεν ἢ ἀγωνία, ὡς καὶ πατρίδα καὶ δῆμον τσοοῦτον, δι' ὃν τσοαῦτα παρεκινδύνευσεν, καταλιπεῖν ἀθρόον καὶ τεσσαράκοντα ἡμερῶν ὀδεῦσαι ὁδὸν καὶ πρὸς τὴν ἐρημίαν μετοικισθῆναι μετὰ τὴν παρρησίαν ἐκείνην, μετὰ τὴν τσοαῦτην ἐλευθεροστομίαν, μετὰ τὴν τσοαῦτην τῆς ἀνδρείας ἐπίδειξιν. Καὶ γὰρ φοβερά σφόδρα τοῦ πράγματος ἢ φύσις. Λιά τοι τοῦτο καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιούσα ἡμῶν τὸ γένος οὕτω καθ' ἑκάστον ἡμᾶς ἐκπλήττει νεκρὸν καὶ συγχέει καὶ συστέλλει ὡς ἀθρόον τότε φαινομένη. Καὶ οὐδὲν ἴσχυσεν εἰς παραμυθίαν ἢ τοῦ χρόνου μελέτη οὐδὲ τὸ καθ' ἑκάστην ἐν ταύτῃ γυμνάζεσθαι τῇ θεωρίᾳ. Οὐδὲ ἐπαλαιώθη τῷ χρόνῳ τὰ τῆς ἀθυμίας καὶ τῆς ἐκπλήξεως ταύτης, ἀλλὰ καὶ νεάζει καὶ ἀκμάζει διηνεκῶς καὶ τὸν φόβον ἀκραιφνῆ καὶ ἀνθοῦντα ἔρχεται καθ' ἑκάστην φέρουσα τὴν ἡμέραν καὶ μάλα εἰκότως. Τίς γὰρ οὐκ ἂν αἰσχυρθεῖη καὶ καταπέσοι, ὅταν ἴδῃ τὸν χθὲς καὶ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν βαδίζοντα, ἄγοντα, φέροντα μυρία πράγματα, οἰκίας, γυναικός, παίδων, οἰκετῶν, πολλάκις δὲ καὶ πόλεων ὀλοκλήρων προϊστάμενον, ἀπειλοῦντα, φοβοῦντα, λύοντα κολάσεις, ἐπάγοντα κολάσεις, μυρία κατὰ πόλεις καὶ χώρας ἐργασάμενον ἀθρόον λίθων ἀφωρότερον κείμενον καὶ μυρίων ἀλυόντων καὶ τῶν φιλτάτων κατακοπτομένων καὶ τῆς γυναικός καταθρυπτομένης, πλοκάμους λυούσης, χοροὺς περιϊστάσης θεραπαινίδων μετὰ πολλῆς τῆς ὀλολυγῆς οὐδενὸς αἰσθανόμενον καὶ πάντα ἐξαίφνης ἐκποδῶν καὶ λογισμὸν καὶ διάνοιαν καὶ ψυχὴν καὶ ὄψεως ἄνθος καὶ μελῶν κίνησιν καὶ τὰ ἀπρεπῆ διαδεχόμενα, ἀφωρίαν καὶ ἀναισθησίαν, φθοράν, ἰχώρα, σκώληκας, τέφραν, κόνιν, δυσωδίαν, ἀφανισμόν παντελεῖ καὶ ὅστ' εἰδεχθῆ καὶ ἄσημον τὸ πᾶν ἐπειγόμενον καταλῦσαι σῶμα.

Ἄλλ' ὅμως τὸ φοβερόν τοῦτο καὶ διὰ τῶν πραγμάτων δεικνύμενον καὶ διὰ τῆς τῶν ἀγίων ἐκείνων δειλίας ἀθυμίας πολὺ κουφότερον. Ταύτη γὰρ τοὺς μακροὺς τούτους διαύλους ἀνάλωσα, ὥστε δεῖξαι, οἷαν τίνεις δίκην καὶ ἀντίρροπον αὐτῆς, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ μείζονα τῶν ἀγαθῶν ἀναμένεις τὴν ἀμοιβήν. Καὶ ἴνα μάθης ὅτι ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἐπὶ τοὺς ἀλόντας λοιπὸν καταφεύξομαι, εἰς ὃ καὶ ἔμπροσθεν ἠπειγόμενην ἐλθεῖν. Ὁ γὰρ τῶν Ἑβραίων δῆμος Μωϋσέως ἐλθόντος καὶ ἐλευθερίαν εὐαγγελιζομένου καὶ τῶν αἰγυπτιακῶν κακῶν ἀπαλλαγὴν οὐδὲ ἀκοῦσαι ἠνέσχετο. Καὶ τὴν αἰτίαν δὲ τιθεὶς ὁ νομοθέτης ἔλεγεν· ἐλάλησε δὲ Μωϋσῆς τῷ λαῷ καὶ οὐκ ἤκουσεν ὁ λαὸς Μωϋσέως ἀπὸ τῆς ὀλιγοψυχίας. Καὶ ὅταν μεγάλας ἀπειλῆς τοῖς Ἰουδαίοις ὁ Κύριος ἀπειλὰς ὑπὲρ ἀνομίας πολλῆς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβειν γῆ καὶ δουλείαν καὶ τοὺς λιμοὺς καὶ τὴν ἀνθρωποφαγίαν, καὶ ταύτην ἐπάγει τὴν δίκην λέγων· δώσω αὐτοῖς καρδίαν ἀθυμοῦσαν καὶ ἐκλείποντας ὀφθαλμοὺς καὶ τηκομένην ψυχὴν. Ἄλλὰ τί χρὴ λέγειν Ἰουδαίους, δῆμον ἄτακτον καὶ ἀγνώμονα καὶ τῇ σαρκὶ δεδουλωμένον καὶ φιλοσοφεῖν οὐκ εἰδότα; Παρὸν ἀπὸ τῶν

μεγάλων καὶ ὑψηλῶν ἀνδρῶν λαβεῖν τὴν ἀπόδειξιν. Ὁ γὰρ τῶν ἀποστόλων χορὸς τρίτον ἔτος συγγενόμενος τῷ Χριστῷ καὶ πολλὰ περὶ ἀθανασίας παιδευθεὶς καὶ τῶν ἄλλων ἀπορρήτων σημειᾷ τε ἐργασάμενοι θαυμαστὰ καὶ παράδοξα καὶ αὐτὸν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον θαυματουργοῦντα θαυσάμενοι καὶ τραπέζης αὐτῷ καὶ ὁμιλίας καὶ λόγων κοινωνήσαντες καὶ πάντα παιδευθέντες τρόπον, ἐπειδὴ ῥημάτων ἤκουσαν ἀθυμίαν αὐτοῖς ἐμποιοῦντων συνεχῶς αὐτὸν κατέχοντες καὶ ἐκκρεμάμενοι καθάπερ ὑπομάζια παιδία καὶ διηνεκῶς αὐτὸν ἐρωτῶντες ποῦ ὑπάγεις, οὕτω τῇ τυραννίδι τῆς ἀθυμίας ἐσβέσθησαν ταύτης καὶ τοσαύτης λύπης ἐγένοντο ὡς μηκέτι αὐτοὺς ταῦτα πυνθάνεσθαι. Καὶ τοῦτο ὄνειδίζων αὐτοῖς ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· ἠκούσατε, ὅτι ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με ποῦ ὑπάγεις, ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. Εἶδες ἔρωτα πόσον ἐσκότισεν ἀθυμίας τυραννὶς καὶ πῶς αἰχμαλώτους εἰργάσατο καὶ αὐτῆς εἶναι πεποιήκεν; Ὁ δὲ Ἡλίας ἐκεῖνος—οὐ γὰρ ἀποστήσομαι αὐτοῦ οὐδὲ νῦν—μετὰ τὴν φυγὴν καὶ τὴν ἀναχώρησιν τὴν ἀπὸ Παλαιστίνης οὐ φέρων τὴν τυραννίδα—καὶ γὰρ σφόδρα ἠθύμει· τοῦτο γοῦν ὁ τὴν ἱστορίαν γράψας ἐδήλου λέγων· ὅτι ἀπῆλθε καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ—ἄκουσον τί φησιν εὐχόμενος· ἰκανούσθω τὰ νῦν, Κύριε, λάβε τὴν ψυχὴν μου, ὅτι οὐ κρείττων ἐγὼ εἶμι ὑπὲρ τοὺς πατέρας μου. Καὶ τὸ φοβερώτερον ἐκεῖνο, τὸν κολοφῶνα τῆς τιμωρίας, τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν, τὸ πάσης ἀμαρτίας ἐπιτίμιον, τοῦτο ἐν εὐχῆς αἰτεῖται τάξει καὶ ἐν χάριτος μέρει βούλεται λαβεῖν. Οὕτω πολὺ θανάτου φοβερώτερον ἀθυμία· ἵνα γὰρ ἐκεῖνην διαφυγῇ, καταφεύγει ἐπὶ τοῦτον. Ἐνταῦθα δέ σοι καὶ ζήτημά τι διαλυσοῖ βούλομαι· οἶδα γὰρ σου τὴν περὶ τὰς λύσεις τῶν τοιούτων ἐπιθυμίαν. Τί ποτ' οὖν ἐστὶ τὸ ζήτημα; Εἰ θάνατον κουφότερον ἀθυμίας εἶναι ἐνόμιζε, διατί καὶ πατρίδα καὶ δῆμον, ἵνα μὴ θανάτῳ περιπέσῃ, καταλιπὼν ἀπέδρα; Καὶ πῶς τότε αὐτὸν φεύγων νῦν αὐτὸν ἐπιζητεῖ; Ἴνα εἰδῆς καὶ ἐντεῦθεν μάλιστα πῶς χαλεπώτερον ἀθυμία θανάτου. Ὅτε μὲν γὰρ ἐκεῖνος ὁ φόβος κατέσεισε μόνος, εἰκότως ἅπαντα ἔπραττεν, ὥστε αὐτὸν ἐκφυγεῖν. Ἐπειδὴ δὲ ἐγκαθειμένη αὕτη τὴν οἰκείαν ἐπεδείξατο φύσιν κατεσθίουσα, δαπανῶσα, τοῖς ὁδοῦσιν αὐτὸν καταναλίσκουσα, ἀφόρητος αὐτῷ γινομένη, τότε δὴ τὸ πάντων βαρύτερον κουφότερον αὐτῆς εἶναι ἐνόμισεν. Οὕτω καὶ ὁ Ἰωνᾶς ἐκεῖνην φεύγων ἐπὶ τοῦτον κατέφυγε. Καὶ αὐτὸς θάνατον αἰτεῖται λέγων· λάβε τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι καλόν μοι τὸ ἀποθανεῖν ἢ ζῆν με. Καὶ Δαβὶδ δέ, εἴτε ἐξ οἰκείου προσώπου εἴτε ἐτέρων τινῶν ὁδυρομένων, ψαλμὸν γράφων τοῦτο δὴ τοῦτο ἐνδείκνυται· ἐν τῷ συστῆναι τὸν ἀμαρτωλὸν ἐναντίον μου ἐκωφώθην καὶ ἐταπεινώθην καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν καὶ τὸ ἄλγημά μου ἀνεκαινίσθη. Ἐθερμάνθη ἡ καρδία μου ἐντός μου καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ. Ἐκεῖνο τὸ πῦρ τούτου τοῦ πυρὸς σφοδρότερον τὸ τῆς ἀθυμίας δηλῶν. Διὸ μηκέτι φέρων τὰς πληγὰς αὐτῆς καὶ τὰς ὀδύνας φησίν· ἐλάλησα ἐν γλώσσει μου. Καὶ τί λαλεῖς, εἶπέ μοι. Θάνατον αἰτεῖ καὶ οὗτος λέγων· γνώρισόν μοι, Κύριε, τὸ πέρασ μου καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν μου τίς ἐστίν, ἵνα γνῶ τί ὑστερῶ ἐγώ, τίνος ἔνεκεν ἀπελείφθην ἐγὼ καὶ ὑστερῶ καὶ ἐν τῷ παρόντι διατρίβω βίῳ τῶν ἄλλων ἀπελθόντων. Καὶ οὕτως αὐτὸν ἐπιζητεῖ εἴτε αὐτὸς εἴτε ἐκεῖνοι, ὧν τῷ προσώπῳ κεχρημένος φθέγγεται ὅτι καὶ μὴ παρόντος τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας ἐπιθυμεῖ μαθεῖν.

Γνώρισον γὰρ μοι, φησί, τὸ πέρασ μου, ἵνα καὶ ἐντεῦθεν μεγίστην καρπώσῃται τὴν ἡδονήν. Οὕτω τὸ φοβερὸν ποθεινὸν γίνεται διὰ τὴν ἀφόρητον τῆς ἀθυμίας ὀδύνην καὶ τὸ πῦρ τὸ καιὸ μενον ἐν τῇ διανοίᾳ. Ἐν γὰρ τῇ μελέτῃ μου ἐξεκαύθη πῦρ. Τοσαύτης τοίνυν τιμωρίας μεγάλας προσδόκα τὰς ἀμοιβάς, πολλὰ τὰ βραβεῖα, τὰς ἀντιδόσεις,

φαιδρούς καὶ σφόδρα ἀνθοῦντας τῶν τοσούτων ἀγώνων τοὺς στεφάνους. Οὐ γὰρ τὸ ποιῆσαι τι χρηστὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ παθεῖν τι κακὸν πολλὰς ἔχει τὰς ἀμοιβὰς καὶ μεγάλα τὰ ἔπαθλα καὶ πρὸς αὐτὸν ἤδη βαδιοῦμαι τὸν λόγον σφόδρα καὶ σοι καὶ πᾶσι χρησίμιον ὄντα καὶ ἰκανὸν πρὸς ὑπομονὴν ἀλεῖψαι καὶ καρδίαν διεγείραι καὶ μὴ ἀφιέναι πρὸς τοὺς τῶν παθημάτων καταμαλακίζεσθαι ἰδρῶτας. Ὅτι μὲν οὖν ἀπάντων τῶν κακῶν χαλεπώτερον ἀθυμία καὶ ὁ κολοφῶν καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν δεινῶν τοῦτο ἰκανῶς ἡμῖν ὁ λόγος ἀπέδειξε. Λείπεται τοίνυν κατορθωμάτων καὶ παθημάτων ποιήσασθαι σύγκρισιν, ἵνα μάθῃς σαφῶς ὅτι οὐ κατορθώμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ παθήμασι ἀμοιβαὶ κείνται καὶ ἀμοιβαὶ σφόδρα μεγάλα καὶ παθήμασι οὐκ ἔλαττον ἢ κατορθώμασι, μᾶλλον δέ, ἔστιν ὅπου, καὶ πλείονα παθήμασι. Καὶ εἰσαγάγωμεν, εἰ δοκεῖ, τὸν μέγαν τῆς ὑπομονῆς ἀθλητὴν ἐν ἐκατέροις διαλάμψαντα τρόποις, τὸν ἀδάμαντα, τὴν πέτραν, τὸν ἐν τῇ Αὐσίτιδι μὲν γενόμενον χώρα, πᾶσαν δὲ τὴν οἰκουμένην καταλάμψαντα τῇ τῆς οἰκείας ἀρετῆς ὑπερβολῇ καὶ εἴπωμεν αὐτοῦ τὰ τε κατορθώματα, τὰ τε παθήματα, ἵνα εἰδῆς πόθεν μειζόνως διέλαμψε. Τίνα οὖν αὐτοῦ τὰ κατορθώματα; Ὁ οἶκός μου, φησὶν, παντὶ ἐλθόντι ἠνέωκτο καὶ κοινὸς ἦν τοῖς ὁδοιπόροις λιμὴν καὶ τοῖς δεομένοις τὰ αὐτοῦ πάντα σχεδὸν ἐκέκτητο. Ἐγὼ γὰρ ἤμην, φησὶν, ὀφθαλμὸς τυφλῶν, πούς δὲ χωλῶν, ἐγὼ ἤμην πατὴρ ἀδυνάτων, δίκην δέ, ἦν οὐκ ἤδειν, ἐξιχνίασα καὶ συνέτριψα μύλας ἀδίκων καὶ ἐκ μέσου ὀδόντων ἐξήρπασα ἄρπαγμα, ἀδύνατοι δέ, ἦν ἂν ποτε εἶχον χρεῖαν, οὐκ ἀπέτυχον, οὐδὲ ἐξῆλθέ τις τὴν θύραν μου κόλπῳ κενῷ. Εἶδες διάφορα φιλανθρωπίας εἶδη καὶ ποικίλους ἐλεημοσύνης λιμένας καὶ διὰ πάντων αὐτὸν βοηθοῦντα τοῖς δεομένοις; Εἶδες πενίαν ἀνέχοντα, χήραν διορθούμενον, ἀδικουμένων προϊστάμενον, φοβερὸν τοῖς ἐπηρεάζουσιν ὄντα; Οὐ γὰρ δὴ μέχρι τοῦ παραστήναι καὶ συμμαχεῖσθαι μόνον τὴν σπουδὴν ἐπεδείκνυτο–τοῦτο δὴ τὸ τῶν πολλῶν–ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ πρὸς τέλος τὸ πρᾶγμα ἀγαγεῖν καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος· συνέτριψα γὰρ μύλας ἀδίκων, φησὶ, τῇ φιλονεικίᾳ τῇ ἐκείνων τὴν ἑαυτοῦ πρόνοιαν ἐπιτειχίζων. Οὐκ ἀνθρώπων δὲ μόνον ἐπηρείαις, ἀλλὰ καὶ φύσεως ἐπιβουλαῖς ἀντέστησεν αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν τὰ ἀμαρτήματα αὐτῆς τῇ τῆς οἰκείας συμμαχίας ὑπερβολῇ διορθούμενος. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ μέλη αὐτοῖς ἀποδοῦναι οὐκ εἶχε, τοῖς πηροῖς τὰ ὄμματα, τοῖς χωλοῖς τοὺς πόδας, ἀντὶ τῶν μελῶν αὐτοῖς ἐγένετο καὶ δι' αὐτοῦ καὶ οἱ τοὺς ὀφθαλμοὺς πεπηρωμένοι καὶ οἱ τὰ σκέλη κεκομμένοι οἱ μὲν ἐνέβλεπον, οἱ δὲ ἐβάδιζον. Τί ταύτης ἴσον γένοιτο αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας; Οἶσθα αὐτοῦ καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν, ἵνα μὴ πάντα καταλέγων μακρὸν ποιήσω τὸν λόγον, τὴν ἐπιείκειαν, τὴν πραότητα, τὴν σωφροσύνην, τὴν ἀκρίβειαν. Πῶς σφοδρὸς ὦν τοῖς ἀδικουσι–τὸ γὰρ δὴ θαυμαστὸν τοῦτο ἐστὶ–προσηνῆς καὶ ἡμερος ἦν καὶ αὐτοῦ τοῦ μέλιτος ἡδίων τοῖς τε ἄλλοις ἅπασι καὶ τοῖς οἰκέταις τοῖς αὐτοῦ, οἱ τοῦ ἔρωτος, ὃν ἤρων, ἐκείνου μέγα ἐκφέροντες δεῖγμα ἔλεγον· τίς ἂν δῶη ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἐμπλησθῆναι; Εἰ δὲ οἰκέταις οὕτω ποθεινὸς ἦν, οὕτως ἐπέραστος, οἷς ἀνάγκη πολλακίς καὶ φοβερὸν εἶναι, πολλῷ μᾶλλον τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις.

Ταῦτα δὴ οὖν καὶ τὰ τούτων πλείονα συλλέξας δεῦρο βάδιζε μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τὸν τῶν παθημάτων αὐτοῦ κατάλογον καὶ ἴδωμεν συγκρίναντες πότε λαμπρότερος ἦν, ὅτε ἐκεῖνα κατώρθου ἢ ὅτε ἔπασχε τὰ ὀδυνηρὰ καὶ πολλὴν ἐντιθέντα αὐτῷ τὴν ἀθυμίαν. Πότε οὖν λαμπρότερος ἦν ὁ Ἰώβ, ὅτε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ πᾶσι τοῖς παροῦσιν ἠνεγκεν ἢ ὅτε κατενεχθείσης αὐτῆς οὐδὲν ἐφθέγγατο πικρὸν, ἀλλ' εὐφήμησε τὸν Θεόν, καίτοι τὸ μὲν κατόρθωμα ἦν, τὸ δὲ πάθημα; Πότε φαιδρότερος ἦν, εἰπέ μοι, ὅτε ἔθυσεν ὑπὲρ τῶν παιδίων καὶ πρὸς ὁμόνοιαν αὐτοῦ συνῆγεν ἢ ὅτε καταχωσθέντων καὶ τῷ πικροτάτῳ

τρόπῳ τῆς τελευτῆς καταλυσάντων τὸν βίον μετὰ πολλῆς τῆς φιλοσοφίας ἤνεγκε τὸ συμβάν; Πότε μᾶλλον ἐξέλαμψεν, ὅτε ἀπὸ κουρᾶς τῶν ἀρνῶν αὐτοῦ ἐθερμάνθησαν τῶν γυμνῶν οἱ ὦμοι ἢ ὅτε ἀκούσας πῦρ ἐξ οὐρανοῦ ἔπεσε καὶ κατέφαγε τὴν ἀγέλην μετὰ τῶν ποιμένων οὐ διαταράχθη, οὐδὲ ἐθορυβήθη, ἀλλὰ πράως ἤνεγκε τὴν συμφορὰν; Πότε μείζων ἦν, ὅτε τὴν ὑγίειαν τοῦ σώματος ἐκέκτητο ἢ εἰς τὴν τῶν ἀδικουμένων ἐκέχρητο προστασίαν συντρίβων μύλας ἀδίκων καὶ ἐκ μέσου τῶν ὀδόντων ἐξαρπάζων ἀρπάγματα καὶ λιμὴν αὐτοῖς γινόμενος ἢ ὅτε τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ τῶν ἀδικουμένων ὄπλον, ἐώρα κατεσθιόμενον ὑπὸ σκωλήκων καὶ καθήμενος ἐπὶ τῆς κοπρίας καὶ αὐτὸς αὐτὸ κατέξαινε λαβῶν ὄστρακον· τήκω γὰρ βῶλακας γῆς ἀπὸ ἰχώρος ζύων, φησί. Καίτοι ἐκεῖνα μὲν κατορθώματα, ταῦτα δὲ παθήματα ἦν, ἀλλ' ὅμως ταῦτα αὐτὸν ἐκείνων λαμπρότερον ἀπέφηνε· τοῦτο γὰρ μάλιστα τὸ πικρότατον τῆς παρατάξεως μέρος καὶ μείζονος δεόμενον τῆς ἀνδρείας καὶ εὐτονωτέρας ψυχῆς καὶ ὑψηλοτέρας διανοίας καὶ πλείονα περὶ τὸν Θεὸν ἐχούσης ἀγάπην. Διὰ τοι τοῦτο ἐκείνων μὲν γινομένων, εἰ καὶ ἀναισχύντως καὶ σφόδρα ληστρικῶς, ἀλλ' ὅμως ἀντεῖπεν ὁ διάβολος λέγων· μὴ δωρεὰν σέβεται Ἰὼβ τὸν Θεόν; Τούτων δὲ συμβάντων ἐγκαλυψάμενος ἀνεχώρησε νῶτα δούς καὶ οὐδὲ ἀναισχύντου τινὸς ἀντιλογίας σκιὰν γοῦν ἔχων προβαλέσθαι. Τοῦτο γὰρ ὁ κολοφῶν τοῦ στεφάνου, τοῦτο ἡ κορωνὶς τῆς ἀρετῆς, τοῦτο ἡ σαφὴς τῆς ἀνδρείας ἀπόδειξις, τοῦτο ἡ ἀκριβεστάτη τῆς φιλοσοφίας ἐπίτασις. Δηλῶν δὲ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ μακάριος Ἰὼβ ὅσον χαλεπώτερον τυραννὶς ἀθυμίας θανάτου, ἀνάπαυσιν αὐτὸν καλεῖ· θάνατος, φησὶν, ἀνδρὶ ἀνάπαυσις. Καὶ ἐν χάριτος αὐτὸν αἰτεῖται μέρος, ὥστε ἐκείνης ἀπαλλαγῆναι λέγων· εἰ γὰρ δῶη καὶ ἔλθοι μου ἡ αἴτησις, καὶ τὴν ἐλπίδα μου δῶη Κύριος. Ἀρξάμενος ὁ Κύριος τρωσάτω με καὶ εἰς τέλος με ἀνελέτω. Εἴη δέ μου ἡ πόλις τάφος, ἐφ' ἧς ἐπὶ τειχέων ἠλλόμην ἐπ' αὐτῆς. Οὕτω πάντων βαρύτερον ἀθυμία. Ὅσω δὲ βαρύτερον τοσοῦτω καὶ μείζους ἔχει τὰς ἀντιδόσεις. Ἴνα δὲ καὶ ἐτέρωθεν μάθης ὅσον τῶν παθημάτων τὸ κέρδος, κἂν μὴ διὰ Θεὸν τις πάθη–καὶ μηδεὶς ὑπερβολὴν τοῦτο νομιζέτω–πάθη δὲ ὅμως καὶ γενναίως ἐνέγκῃ καὶ πράως τὸν Θεὸν ἐπὶ πᾶσι δοξάζων. Καὶ γὰρ αὐτὸς οὗτος οὐκ ἤδει, ὅτι διὰ τὸν Θεὸν ταῦτα ἔπασχεν, ὅμως διὰ τοῦτο ἐστεφανοῦτο, ὅτι οὐδὲ τὴν αἰτίαν ἐπιστάμενος ἐκαρτέρει γενναίως. Καὶ ὁ Λάζαρος ἐκεῖνος ἀσθενεῖα φύσεως περιπεσών–τοῦτο δὲ οὐκ ἦν δήπου διὰ τὸν Θεὸν παθεῖν–ἐπειδὴ ὅλως ἔπαθε καὶ ἐκαρτέρησε καὶ γενναίως ἤνεγκε τὴν ἐρημίαν τῶν θεραπευόντων, τὴν ἀπὸ τῶν ἐλκῶν ἀθυμίαν, τὴν ἀπὸ τοῦ λιμοῦ, τὴν ἀπὸ τῆς ὑπεροφίας τοῦ πλουσίου καὶ τῆς ὠμότητος, οἷσθα ἠλίκων ἀπέλαυσε στεφάνων–καὶ τοι γε αὐτοῦ κατόρθωμα οὐδὲν ἔχων εἰπεῖν–οὐχ ὅτι πένητας ἠλέησεν, οὐχ ὅτι ἀδικουμένοις παρέστη, οὐχ ὅτι ἀγαθόν τι εἰργάσατο, ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ πυλῶνι τοῦ πλουσίου κατάκλισιν καὶ τὴν ἀρρωστίαν καὶ τῶν κυνῶν τὰς γλώττας καὶ τὴν τοῦ πλουσίου κατ' αὐτοῦ γενομένην ὑπεροφίαν. Ἀλλ' ὅμως μηδὲν γενναῖον ποιήσας, ἐπειδὴ μόνον τὴν ἐκ τούτου ἀθυμίαν ἤνεγκε γενναίως, τῷ τοσαῦτα κατωρθωκότι πατριάρχῃ τῆς αὐτῆς ἔτυχε λήξεως.

Εἴπω δὴ μετὰ τοῦτο καὶ ἕτερον, παράδοξον μὲν εἶναι δοκοῦν, ἀληθὲς δέ. Κἂν ἀγαθόν τις ἐργάσῃται μέγα καὶ γενναῖον, μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον, οὐ κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος, ἀλλὰ κατὰ τὸν ὄγκον τοῦ παθήματος. Διὰ τοι τοῦτο καὶ Παῦλος καυχώμενος οὐκ ἐπὶ τὸ κατορθῶσαι μόνον καὶ γενναῖόν τι ποιῆσαι καυχᾶται, ἀλλ' ἐπὶ τὸ παθεῖν κακῶς. Εἰπὼν γάρ· διάκονοι Χριστοῦ εἰσι; παραφρονῶν λαλῶ ὑπὲρ ἐγώ. Καὶ τὴν κατὰ σύγκρισιν ὑπερβολὴν ὑφαίνων φησὶν· ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολλάκις, πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, τρις ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρις ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ

πεποίηκα, κινδύνους ποταμῶν, κινδύνους ληστῶν, κινδύνους ἐκ γένους, κινδύνους ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνους ἐν θαλάσῃ, κινδύνους ἐν ψευδαδέλφοις, ἐν λιμῶ καὶ δίψει, ἐν ψυχῇ καὶ γυμνότητι, χωρὶς τῶν παρεκτός, ἢ ἐπισύστασις μου ἢ καθ' ἡμέραν. Εἶδες παθημάτων ὄρμαθὸν καὶ καυχίσεως ἀφορμάς; Εἶτα ἐπάγει τούτοις καὶ κατορθώματα. Καὶ ἐν τούτῳ πάλιν τὸ πλεόν τοῦ παθήματός ἐστιν, οὐχὶ τοῦ κατορθώματος. Εἰπὼν γὰρ ἢ ἐπισύστασις μου ἐπήγαγεν· ἢ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. Οὐκ εἶπεν ἢ διόρθωσις, ἀλλ' ἢ μέριμνα, ὅπερ παθήματος πλεόν ἦν ἢ κατορθώματος. Καὶ τὰ ἐξῆς· τίς ἀσθενεῖ, φησί, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; Καὶ πάλιν· τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; Οὐκ εἶπεν, ἀπήλλαξα τοῦ σκανδάλου, ἀλλ' ἐκοινώνησα τῆς ἀθυμίας. Εἶτα δεικνύς ὅτι ταῦτα μάλιστα τὰς ἀμοιβὰς ἔχει, εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀσθενείας μου, ἔλεγε, καυχίσομαι. Καὶ ἕτερον πάλιν τοιοῦτον ἐπάγει, τὴν φυγὴν τὴν διὰ τῆς θυρίδος, τὴν διὰ τῆς σαργάνης, τὴν διὰ τοῦ τείχους. Τοῦτο δὲ τοῦ παθεῖν κακῶς ἦν. Εἰ τοίνυν τὰ παθήματα μεγάλας ἔχει τὰς ἀμοιβὰς, τῶν δὲ παθημάτων πάντων χαλεπώτερον καὶ ὀδυνηρότερον ἢ ἀθυμία, ἐννόησον ὅσον αἱ ἀντιδόσεις· οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς ταύτην σοι ἐπάδων τὴν ἐπωδὴν, ἴν', ὅπερ ὑπεσχόμην ἐν προοιμίῳ, τοῦτο πληρώσω νῦν ἀπὸ τῆς ἀθυμίας αὐτῆς ὑφαίνων τοὺς λογισμοὺς τοὺς τὴν παραμυθίαν τῆς εὐθυμίας σοι τίκτοντας. Ἴνα δὲ καὶ ἐτέρωθεν μάθης, ὅσον ἐστὶ τὸ μετὰ παθημάτων τι ποιεῖν γενναῖον καὶ ὅσον ἀποδεῖ τοῦτου τὸ ἀπονητὶ τὸ αὐτὸ ποιεῖν, ὁ Ναβουχοδονόσορ ἐκεῖνος ὁ Βαβυλώνιος ἐν σκήπτροις καὶ διαδήματι ζῶν εὐαγγελικόν ποτε κατώρθωσε λόγον. Μετὰ γὰρ τὴν κάμινον τῶν παιδῶν καὶ τὴν παραδοξοποιίαν ἐκείνην τὸ κήρυγμα ἀνεδέξατο τῆς οἰκουμένης, οὐ διὰ γλώττης μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ γραμμάτων. Καὶ πανταχοῦ τῆς γῆς ἔγραψεν οὕτως· Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς πᾶσι τοῖς λαοῖς, φυλαῖς, γλώσσαις, τοῖς οἰκοῦσιν ἐν πάσῃ τῇ γῆ· εἰρήνην ὑμῖν πληθυνθεῖη· τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα, ἃ ἐποίησε μετ' ἐμοῦ ὁ Θεὸς ὁ ὕψιστος, ἤρρεσεν ἐναντίον ἐμοῦ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν ὡς μεγάλα καὶ ἰσχυρά. Ἡ βασιλεία αὐτοῦ βασιλεία αἰώνιος καὶ ἡ ἐξουσία αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. Καὶ δόγμα ἔθηκεν, ὅπως πᾶς ὁ λαός, φυλὴ, γλῶσσα, ἢ, ἂν εἴπῃ ῥῆμα κατὰ τοῦ θεοῦ Σεδράχ, Μισάχ, Ἀβδοναγῶ, εἰς ἀπώλειαν ἔσται καὶ ὁ οἶκος αὐτῶν εἰς διαρπαγὴν. Καὶ προστίθησι· καθ' ὅτι οὐκ ἔστι θεὸς ἕτερος, ὃς δυνήσεται ῥύσασθαι οὕτως. Εἶδες ἀπειλήν ἐν τοῖς γράμμασιν; Εἶδες φόβον; Εἶδες διδασκαλίαν; Εἶδες κήρυγμα ὑψηλὸν καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκτεταμένα γράμματα; Τί οὖν, εἶπέ μοι, τὸν αὐτὸν τοῖς ἀποστόλοις μισθὸν λήψεται, ἐπειδὴ οὕτως ἀνεκήρυξε τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν, ἐπειδὴ τοσαύτην σπουδὴν ἐποίησατο πανταχοῦ καταγγεῖλαι τὸν λόγον; Οὐδὲ τὸ πολλοστὸν μὲν οὖν μέρος, ἀλλὰ καὶ μεθ' ὑπερβολῆς ἀπάσης καταδεέστερον, καίτοι γε αὐτὸ τὸ ἔργον ἐκείνοις ἐποίησεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ πόνος οὐκ ἔστι συνεζευγμένος οὐδὲ παθήματα, διὰ τοῦτο ὑποτέμνεται τὰ τῆς ἀντιδόσεως. Οὗτος μὲν γὰρ μετ' ἐξουσίας καὶ ἀδείας τοῦτο ἔπραττεν, ἐκεῖνοι δὲ κωλυόμενοι, κοπτόμενοι, μαστιζόμενοι, ταλαιπωρούμενοι, κατακρημνιζόμενοι, λιμῶ τηκόμενοι, καθ' ἑκάστην ἀποθνήσκοντες τὴν ἡμέραν, τὴν ψυχὴν αὐτῶν βασανιζόμενοι, καθ' ἑκάστον τῶν ἀσθενούντων ἀσθενούντες, καθ' ἑκάστον τῶν σκανδαλιζομένων πυρούμενοι καὶ τῶν πόνων τούτων καὶ τῆς ἀθυμίας μάλιστα ἦσαν αἱ πλείους ἀμοιβαί.

Ἐκαστος γὰρ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται, φησί, κατὰ τὸν ἴδιον κόπον· οὐ γὰρ παύσομαι αὐτὸ συνεχῶς ἐπιλέγων. Διὰ δὲ τοῦτο ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς πολλάκις τοῦ Παύλου παρακαλέσαντος τῶν παθημάτων αὐτὸν καὶ τῆς ἀθυμίας καὶ τῆς ὀδύνης καὶ τῶν κινδύνων ἀπαλλάξαι οὐκ ἐπένευσεν. Ὑπὲρ τούτου τρις τὸν Κύριον παρεκάλεσα, φησί, καὶ οὐκ ἐπέτυχον τῆς αἰτήσεως. Τίνος γὰρ ἔνεκεν ἔμελλε λήψεσθαι μεγίστας

ἀμοιβάς; Ὅτι ἀπραγμόνως ἐκήρυξε τρυφῶν καὶ ἐν εὐθυμίᾳ διάγων; Ὅτι στόμα διήρε καὶ γλώσσαν ἐκίνησεν οἴκοι καθήμενος; Ἀλλὰ τοῦτο καὶ τῷ τυχόντι ῥάδιον ἦν καὶ τῷ σφόδρα ἀναπεπτωκότι καὶ τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον ζῶντι βίον. Νῦν μέντοι τῶν τραυμάτων, τῶν θανάτων, τῶν δρόμων τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλατταν, τῆς ἀθυμίας αὐτῆς, τῶν δακρύων, τῶν ὀδυνῶν–τριετίαν γάρ, φησί, νύκτα καὶ ἡμέραν μετὰ δακρύων νοουθετῶν ἓνα ἕκαστον ὑμῶν οὐ διέλειπον–μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας λήψεται τὰς ἀντιδόσεις καὶ τοὺς στεφάνους. Ταῦτα οὖν ἐννοῶν καὶ λογιζόμενος, ὅσον τοῦ ὀδυνηροῦ καὶ ἐπιμόχθου βίου τὸ κέρδος, χαῖρε καὶ εὐφραίνου τὴν ἐπικερδῆ καὶ μυρίων γέμουσαν στεφάνων ἐκ πρώτης ἡλικίας ὀδεύων ὁδὸν καὶ διὰ συνεχῶν καὶ πυκνῶν παθημάτων. Καὶ γὰρ ἡ τοῦ σώματος ἀρρωστία ἢ ποικίλη καὶ παντοδαπὴ καὶ μυρίων θανάτων χαλεπωτέρα οὐκ ἐπαύσατο συνεχῶς πολιορκουσα καὶ λοιδοριῶν δὲ καὶ ὕβρεων νιφάδες καὶ συκοφαντίαι οὐ διέλειπον κατὰ σοῦ φερόμεναι, ἀθυμίαι τέ σοι πυκναὶ καὶ συνεχεῖς καὶ πηγαὶ δακρύων διὰ παντὸς ἠνώχλησαν τοῦ χρόνου. Τούτων δὲ ἕκαστον καὶ καθ' ἑαυτὸ ἤρκεσε τοῖς ὑπομεμενηκόσιν εἰς ὠφέλειαν πολλήν. Ὁ τε γὰρ Λάζαρος ἀπὸ τῆς ἀρρωστίας μόνης τῆς αὐτῆς ἐκοινώνησε τῷ πατριάρχῃ λήξεως. Καὶ τῷ τελῶνῃ δὲ αἱ λοιδορίαι τοῦ Φαρισαίου δικαιοσύνην ὑπερβαίνουσαν τὸν Φαρισαῖον ἐκόμισαν. Ὁ τε κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων ἀπὸ δακρύων τὸ ἔλκος τῆς χαλεπῆς ἐκείνης ἀμαρτίας διώρθωσεν. Ὅταν οὖν ἐκάστῳ τῶν προειρημένων ἕκαστον φαίνεται καὶ μόνον ἐν τῶν παθημάτων τούτων ἀρκέσαν, ἐννόησον πόσας αὐτὸς λήψη τὰς ἀμοιβὰς πάντα ὁμοῦ μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς ὑπομείνας καὶ διὰ παντὸς τοῦ χρόνου. Οὐδὲν γὰρ οὐδὲν οὕτω λαμπροὺς ποιεῖ καὶ ζηλωτοὺς καὶ μυρίων ἐμπίπλησιν ἀγαθῶν, ὡς πειρασμῶν πλῆθος καὶ κίνδυνοι καὶ πόνοι καὶ ἀθυμίαι καὶ τὸ διηνεκῶς ἐπιβουλεύεσθαι καὶ παρ' ὧν οὐδαμῶς ἐχρῆν καὶ πράως ἅπαντα φέρειν. Ἐπεὶ καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ἰακώβ οὐδὲν οὕτως ἐποίησε μακάριον καὶ εὐδόκιμον ὡς ἡ συκοφαντία τότε ἐκείνη καὶ τὸ δεσποτήριον καὶ ἡ ἄλυσις καὶ ἡ ἐντεῦθεν ταλαιπωρία. Μέγα μὲν γὰρ αὐτοῦ καὶ τὸ τῆς σωφροσύνης κατόρθωμα, ὅτε τῆς αἰγυπτιακῆς ἀκολασίας περιεγένετο καὶ τὴν ἀθλίαν γυναῖκα ἐκείνην ἐπὶ τὴν ἄδικον καλοῦσαν αὐτὸν ὁμιλίαν διεκρούσατο. Ἀλλ' οὐχ οὕτω μέγα τοῦτο ὡς τὰ παθήματα. Ποῖον γὰρ ἐγκώμιον, εἰπέ μοι, τὸ μὴ μοιχεῦσαι, μηδὲ μιᾶναι εὐνήν οὐδαμῶθεν αὐτῷ προσήκουσαν, μηδὲ ἀδικῆσαι τὸν εὐεργετήσαντα, μηδὲ αἰσχύνῃ περιβαλεῖν τοῦ προστάτου τὴν οἰκίαν; Ἀλλὰ τὸ ποιῆσαν αὐτὸν μέγαν ἐκείνο μάλιστα ἔστιν, ὁ κίνδυνος, ἡ ἐπιβουλή, ἡ μανία τῆς αἰχμαλώτου, ἡ ἐπενεχθεῖσα βία, τὸ ἀφευκτον δεσποτήριον, ὁ θάνατος, ὄνπερ αὐτῷ κατεσκεύασεν ἡ μοιχαλὶς, τὰ δίκτυα ἃ πανταχόθεν ἀνεπέτασεν, ἡ κατηγορία, ἡ συκοφαντία, ἡ ἄλυσις, τὸ μηδενὸς τυγχάνειν τῶν δικαίων, μετὰ τὸν τοσοῦτον ἄθλον, ὑπὲρ οὗ στεφανοῦσθαι ἐχρῆν, ὡς κατάδικον καὶ ὑπεύθυνον ἐπὶ τὸ ὀχύρωμα ἄγεσθαι καὶ μετὰ τῶν τὰ ἔσχατα ἡμαρτηκότων κατακλείεσθαι, ὁ αὐχμὸς, τὸ σιδήριον, ἡ τοῦ δεσποτηρίου ταλαιπωρία. Τότε αὐτὸν ὀρῶ λαμπρὸν μειζόνως ἢ ὅτε ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Αἰγύπτου καθήμενος τὸν σῖτον διένειμε τοῖς δεομένοις καὶ τὸν λιμὸν ἔλυσε καὶ κοινὸς λιμὴν ἅπασιν ἐγένετο. Τότε ὀρῶ αὐτὸν φαιδρὸν, ὅτε αὐτῷ αἱ πέδαι καὶ χειροπέδαι περιέκειντο ἢ ὅτε ἐν ἱματίοις λαμπροῖς τὴν τοιαύτην δυναστείαν περιεβέβλητο. Ὁ μὲν γὰρ πραγματείας ἦν καιρὸς καὶ ἐμπορίας πολλῆς, ὁ τοῦ δεσποτηρίου λέγω, ὁ δὲ τρυφῆς καὶ ἀνέσεως καὶ τιμῆς πολλὴν μὲν ἔχων τὴν ἡδονὴν οὐ πολὺ δὲ τὸ κέρδος. Διὰ τοῦτο οὐδὲ οὕτως αὐτὸν μακαρίζω τιμώμενον ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ὡς φθονούμενον ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν καὶ συναίκοις ἔχοντα πολεμίους. Καὶ γὰρ ἐκ πρώτης ἡλικίας χαλεπὸς αὐτῷ ἀναρριπίζεται πόλεμος, τῶν πολεμούντων ἐγκαλεῖν μὲν ἐχόντων οὐδὲν, τηκομένων δὲ καὶ διαρρηγνυμένων διὰ τὸ πλείονος

ἀπολαύειν παρὰ τοῦ πατρὸς διαθέσεως, καίτοι γε τὸ φίλτρον ὁ νομοθέτης Μωϋσῆς οὐκ ἔφησεν ἐξ ἀρετῆς τοῦ παιδὸς ἔχειν τὴν ἀρχήν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῶν ὠδίνων· ἐπειδὴ γὰρ ὕστερον τῶν ἄλλων ἐτέχθη, φησί, καὶ ἐν ἐσχάτῳ γήρα-ποθεινὰ δὲ τὰ τοιαῦτα παιδία, ἄτε παρ' ἐλπίδα γεννώμενα-διὰ τοῦτο ἐφιλεῖτο. Ἠγάπα γὰρ αὐτὸν ὁ πατήρ, φησίν, ὅτι υἱὸς γήρωος ἦν αὐτῷ. Ταῦτα δὲ ὁ νομοθέτης ἔγραψεν, ὡς ἔγωγε οἶμαι, οὐ τὸ ὄν διηγούμενος, ἀλλὰ τοῦ πατρὸς τὴν σκῆψιν καὶ τὴν πρόφασιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐώρα φθονοούμενον τὸ μειράκιον, παραμυθίσασθαι τὸ πάθος τῶν ἀδελφῶν βουλόμενος ἔπλασεν ἀγάπης αἰτίαν οὐ πολὺν τίκτουςαν αὐτῷ φθόνον. Ὅτι γὰρ οὐ τοῦτο αἴτιον ἦν τοῦ φίλτρον, ἀλλ' ἡ ἀκμάζουσα τῆς ψυχῆς ἀρετὴ καὶ τῆς ἡλικίας ἀκμαιότερα οὔσα δηλον ἐκ τοῦ Βενιαμίν. Εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ἐκεῖνος ἐφιλεῖτο, πολλῷ μᾶλλον τὸν νεώτερον αὐτοῦ φιληθῆναι ἐχρῆν· μετὰ γὰρ τὸν Ἰωσήφ ἐκεῖνος ἐτέχθη καὶ οὗτος μᾶλλον υἱὸς γήρωος ἦν αὐτῷ. Ἄλλ', ὅπερ ἔφην, τοῦ πατρὸς ἦν τὸ πλάσμα. Ἄλλ' ἐξεκαίετο σφοδρότερον ἢ φλόξ καί, ἐπειδὴ οὐδὲν ἴσχυον ποιῆσαι τέως, κατήνεγκαν αὐτῷ ψόγον πονηρόν, αἰσχυρᾶ περιέβαλον αἰτία, τὴν βάρβαρον γυναῖκα προφθάσαντες οἱ ἀδελφοὶ καὶ πολλῷ χεῖρους φανέντες αὐτῆς· ἢ μὲν γὰρ εἰς ἀλλότριον, οἱ δὲ εἰς ἀδελφὸν ἐγίνοντο πονηροί. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστησαν τῆς κακίας, ἀλλ' ἐπηγωνίζοντο τοῖς προτέροις ἀεὶ. Καὶ λαβόντες μόνον ἐν ἐρημίᾳ καὶ ἔσφαξαν καὶ ἀπέδοντο καὶ δοῦλον ἀντ' ἐλευθέρου ἐποίησαν καὶ δουλείαν τὴν ἐσχάτην· οὔτε γὰρ ὁμοφύλοις τισίν, ἀλλὰ βαρβάρους ἑτερογλώσσοις καὶ αὐτοῖς εἰς βάρβαρον ἀπιούσι χώραν ἐξέδωκαν τὸν ἀδελφόν. Ὁ δὲ θεὸς λαμπρότερον αὐτὸν ποιῶν ἠνείχετο τῶν γινομένων καὶ ἐμακροθύμει κινδύνων κινδύνους διαδεχομένων· μετὰ γὰρ τὸν φθόνον καὶ τὴν αἰσχυρὰν διαβολὴν σφαγῆναι παρέδωκαν καὶ δουλείᾳ σφαγῆς χαλεπωτέρα. Μὴ γὰρ δὴ παραδράμῃς ἀπλῶς τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ἐννόησον ἡλίκον ἦν μειράκιον εὐγενές, ἐν οἰκίᾳ πατρικῇ τραφέν μετ' ἐλευθερίας ἀπάσης, μετὰ ἀγάπης πατρὸς τοσαύτης, ἀθρόον ὑπὸ ἀδελφῶν ἀπεμποληθῆναι, οὐδὲν ἐχόντων ἐγκαλεῖν καὶ βαρβάρους ἐκδοθῆναι ἑτερογλώσσοις καὶ ἦθεσιν ἀλλοκότοις καὶ αὐτοθηρίοις μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις καὶ ἄπολιν καὶ μετανάστην καὶ οἰκέτην καὶ ξένον ἀντ' ἐλευθέρου γενέσθαι καὶ τοσαύτης ἀπολαύοντα εὐημερίας πρὸς τὴν ἐσχάτην κατενεχθῆναι ταλαιπωρίαν, δουλείας ἀήθη ὄντα μεθ' ὑπερβολῆς ἀπάσης, πικροτάτους λαβεῖν δεσπότης καὶ πρὸς ἀλλοτρίαν καὶ βάρβαρον μετενεχθῆναι γῆν. Ἄλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα ἴστατο τὰ δεινὰ, ἀλλ' ἐπιβουλαὶ πάλιν ἐπιβουλάς διεδέχοντο μετὰ τὰ ὄνειρατα ἐκεῖνα τὰ θαυμαστὰ καὶ τὴν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ προσκύνῃσιν προαναφωνοῦντα. Λαβόντες γὰρ αὐτὸν οὐ κατέσχον οὗτοι οἱ ἔμποροι, ἀλλ' ἐτέροις αὐτὸν πάλιν χείροσιν ἀπέδοντο βαρβάρους.

Οἷσθα δὲ ἡλίκον εἰς συμφορᾶς λόγον τὸ δεσπότης τοιούτους ἐκ τοιούτων ἀμείβειν· τοῦτο γὰρ δυσκολωτέραν ποιεῖ τὴν δουλείαν, ὅταν καὶ ξένοι πάλιν οἱ κτώμενοι καὶ τῶν προτέρων ὡς χαλεπώτεροι. Καὶ γίνεται ἐν Αἰγύπτῳ, τῇ θεομάχῳ τότε ἐκείνῃ καὶ μαινομένῃ, ὅθεν τὰ ἀναίσχυντα στόματα, ὅθεν αἱ βλάσφημοι γλῶσσαι. Καὶ γίνεται παρ' Αἰγυπτίοις, ὧν καὶ εἷς ἤρκεσε μόνος τὸν μέγαν Μωϋσέα δραπετήν καὶ φυγάδα ποιῆσαι. Καὶ ἐπειδὴ μικρὸν ἀνέπνευσεν ἐκεῖ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τοῦ τὰ παράδοξα οἰκονομοῦντος τὸν ἄγριον θῆρα τὸν ὠνησάμενον αὐτὸν ποιήσαντος πρόβατον εὐθέως αὐτῷ σκάμματα παρασκευάζεται πάλιν καὶ στάδιον καὶ παλαίσματα καὶ ἀγῶνες καὶ ἰδρῶτες σφαδρότεροι τῶν προτέρων. Ἰδοῦσα γὰρ αὐτὸν ἀδίκους ὀφθαλμοῖς ἢ κεκτημένη καὶ τῷ κάλλει τῆς ὄψεως αὐτοῦ χειρωθεῖσα καὶ κατὰ κράτος ἀλοῦσα τῷ πάθει λέαινα ἀντὶ γυναικὸς ὑπὸ τῆς ἀκολάστου ταύτης ἐπιθυμίας ἐγένετο. Καὶ πάλιν σύνοικος ὁ πόλεμος ἦν ἐναντίαν τοῖς προτέροις τὴν ὑπόθεσιν ἔχων. Ἐκεῖνοι

μὲν γὰρ μισοῦντες αὐτὸν ἐξέβαλον, αὕτη δὲ ἐρῶσα καὶ περικαιομένη τοῦ νεανίσκου. Καὶ ἦν διπλοῦς, μᾶλλον δὲ τριπλοῦς καὶ πολλαπλοῦς ὁ πόλεμος οὗτος. Μὴ γὰρ, ἐπειδὴ τὰ δίκτυα ὑπερήλατο καὶ τὸν βρόχον διέτεμεν ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ, νομίσης ἀπραγμόνως αὐτὸν ἠνυκέναι τὸν ἄθλον τοῦτον· καὶ γὰρ πολὺν τὸν ἰδρῶτα ὑπέμεινε.

Καί, εἰ βούλει τοῦτο σαφῶς μαθεῖν, ἐννόησον οἷόν ἐστι νεότης καὶ νεότητος ἀκμή· ἐν γὰρ αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας τότε ἐτύγγανεν, ὅτε σφοδρότερα τῆς φύσεως ἢ φλόξ ἐγείρεται, ὅτε πολλὴ τῆς ἐπιθυμίας ἢ ζάλῃ, ὅτε ἀσθενέστερος μὲν ὁ λογισμὸς τῶν νεωτέρων, αἱ δὲ ψυχαὶ οὐ σφόδρα φράττονται τῇ συνέσει, οὐδὲ πολλὴν τῆς ἀρετῆς ποιοῦνται σπουδῆν, ἀλλ' ὁ μὲν χειμῶν τῶν παθῶν χαλεπώτερος, ὁ δὲ τὰ πάθη κυβερνῶν λογισμὸς ἀσθενέστερος. Μετὰ δὲ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἡλικίας πολλὴ καὶ τῆς γυναικὸς ἢ ἀκολασία. Καὶ καθάπερ τὴν βαβυλωνίαν κάμινον αἱ περσικαὶ χεῖρες ἐκείναι μετὰ πολλῆς ἀνήπτου τῆς σπουδῆς δαφυλῆ τῷ πυρὶ παρέχουσαι τὴν τροφήν καὶ ποικίλα ὑπεκκαύματα ἐμβάλλουσαι τῇ φλογί, οὕτω δὴ καὶ τότε ἡ ἀθλία καὶ ταλαίπωρος ἐκείνη γυνὴ τῆς καμίνου ταύτης χαλεπωτέραν ἀνήπτε τὴν φλόγα μύρων ὄζουσα, ἐπιτρίμμασι παρειῶν, ὑπογραφαῖς ὀφθαλμῶν, κατακεκλασμένη φωνῇ, κινήμασι, βαδίσμασι διαθρυπτομένη, ἱματίοις μαλακοῖς, περιβολῇ χρυσίων, ἑτέροις τοιαύταις μυρίασι μαγγανείαις καταγοητεύουσα τὸ μειράκιον. Καὶ καθάπερ τις θηρευτῆς δεινός, δυσάλωτον μέλλον χειροῦσθαι ζῶον, ἅπαντα κινεῖ τῆς τέχνης τὰ ὄργανα, οὕτω δὴ καὶ αὕτη τὴν σωφροσύνην εἰδυῖα τοῦ νεανίσκου– οὐδὲ γὰρ ἔμελλεν ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ λανθάνειν–πολλῆς ἐνόμισεν αὐτῇ δεῖν παρασκευῆς ἐπὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ νεανίσκου καὶ διὰ τοῦτο πάντα ἐκίνει τῆς ἀκολασίας τὰ μηχανήματα καὶ οὐδὲ τούτοις ἤρκεῖτο μόνοις, ἀλλὰ καὶ καιρὸν καὶ τόπον ἐπετήρει πρὸς τὴν θήραν ἐπιτήδειον. Διὰ τοῦτο οὐδὲ εὐθέως ἀλοῦσα προσέβαλεν, ἀλλὰ πολὺν ἀνέμεινε χρόνον τὴν πονηρὰν ταύτην ἐπιθυμίαν ὠδίνουσα καὶ παρασκευαζομένη δεδοικυῖα μὴ τῷ τάχει καὶ ταῖς ἐσχεδιασμέναις αὐτῆς ἐπιβουλαῖς διαφύγη τὸ θήραμα. Καὶ τότε εὐροῦσα μόνον ἐν τῷ οἴκῳ τὰ συνήθη ποιοῦντα ἀνασκάπτει βαθύτερον λοιπὸν τὸ βάραθρον καὶ τὰ πτερὰ τῆς ἡδονῆς πάντοθεν ἀναπετάσασα, ὥσπερ ἐν μέσοις δικτύοις λοιπὸν ἔχουσα τὸν νέον, ἐπεισέρχεται καὶ μόνη μόνον ἀπολαβοῦσα. Μᾶλλον δὲ οὐ μόνη· καὶ γὰρ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν φύσιν καὶ τὰ αὐτῆς μηχανήματα συμπαρόντα εἶχεν αὐτῇ· ἔλκει λοιπὸν ἐπὶ τὴν ἄδικον πρᾶξιν πρὸς βίαν τὸν γενναῖον ἐκείνον. Τί τοῦ πειρασμοῦ τούτου χαλεπώτερον; Ποίας τοῦτο καμίνου καὶ φλογὸς οὐ σφοδρότερον; Νέον, σφριγῶντα, δοῦλον, ἔρημον, ἄπολιν, ξένον, μετανάστην, ὑπὸ δεσποίνης οὕτως ἀκολάστου, καιομένης, οὕτω πλουτούσης καὶ τοσαύτην δυναστείαν περιβεβλημένης, ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτη–συντελεῖ γὰρ καὶ τοῦτο πρὸς τὴν τοιαύτην ἄλωσιν– συνειλημμένον κατέχεσθαι τε καὶ κολακεύεσθαι καὶ πρὸς εὐνήν ἄγεσθαι δεσποτικὴν καὶ ταῦτα μετὰ τοσοῦτους κινδύνους καὶ ἐπιβουλάς. Οἶσθα γὰρ ὡς οἱ πολλοί, ὅταν τεταριχευμένοι τυγχάνωσι καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς ὦσιν, εἶτα εἰς τρυφὴν καλούμενοι καὶ ἄνεσιν καὶ τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον βίον προθυμότερον ἐπιτρέχουσιν. Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνος. Ἄλλ' ἔμενε διὰ πάντων τὴν οἰκείαν καρτερίαν ἐπιδεικνύμενος. Ἐγὼ τὸν θάλαμον ἐκείνον καὶ τὴν βαβυλωνίαν κάμινον καὶ τὸν τοῦ Δανιήλ λάκκον τῶν λεόντων καὶ τὴν γαστέρα τοῦ θαλαττίου θηρίου, εἰς ἣν ὁ προφήτης ἐνέπεσε, θαρρῶν ἴσῃν ἂν προσεῖποιμι. Ἐκεῖ μὲν γὰρ τῆς ἐπιβουλῆς ἢ νίκῃ σώματος ἦν ἀπώλεια, ἐνταῦθα δὲ ψυχῆς πανωλεθρία καὶ θάνατος ἀθάνατος καὶ συμφορὰ παραμυθίαν οὐκ ἔχουσα.

Οὐ ταύτη δὲ μόνον χαλεπὸς ὁ λάκκος οὗτος ἦν, ἀλλ' ὅτι μετὰ τῆς βίας καὶ τοῦ δόλου καὶ πολλῆς ἔγμε τῆς κολακείας, πολλοῦ τοῦ ποικίλου καὶ παντοδαποῦ πυρός, οὐ

σῶμα καίοντος, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ψυχὴν. Καὶ τοῦτο αὐτὸ δηλῶν ὁ Σολομῶν, ὁ μάλιστα ταῦτα μετὰ ἀκριβείας εἰδώς, ἠλίκον ἐστὶ τὸ γυναικί συλλαλεῖν ἄνδρα ἐχούση· ἀποδῆσει τις, φησί, πῦρ ἐν κόλπῳ, τὰ δὲ ἱμάτια οὐ κατακαύσει; Ἡ περιπατήσει τις ἐπ' ἀνθράκων πυρός, τοὺς δὲ πόδας οὐ καταφλέξει; Οὕτως ὁ πορευόμενος πρὸς γυναῖκα ὑπανδρον καὶ πᾶς ὁ ἀπτόμενος αὐτῆς οὐκ ἄθωωθήσεται. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ὡσπερ, φησίν, οὐκ ἔνι ὁμιλοῦντα πυρὶ μὴ κατακαίεσθαι, οὐδὲ γυναιξὶ συνόντα διαφεύγειν τὸν ἐντεῦθεν ἐμπρησμόν. Οὗτος δέ, ὁ πολλῶ χαλεπώτερον ἦν, ὑπέμεινεν. Οὐ γὰρ αὐτὸς αὐτῆς ἦψατο, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνης κατεῖχετο μόνος ὑπὸ μόνῃς ἀπειλημμένος, καίτοι τοσοῦτοις ἤδη κακοῖς κατειργασμένος καὶ τοσαύταις τεταριχευμένος ἐπιβουλαῖς καὶ ἀνέσεως ἐπιθυμῶν καὶ ἀδείας. Ἄλλ' ὅμως ἐν τοσοῦτοις δικτύοις ὧν καὶ ποικίλον θηρίον ὄρων αὐτῷ προσβάλλον καὶ διὰ πάντων αὐτὸν καταξέον, διὰ τῆς ἀφῆς, διὰ τῆς φωνῆς, διὰ τῶν ὀμμάτων, διὰ τῶν χρωμάτων, διὰ τῆς ὑπογραφῆς, διὰ τῶν χρυσίων, διὰ τῶν μύρων, διὰ τῶν ἱματίων, διὰ τοῦ ἥθους, διὰ τοῦ κόσμου τοῦ περικειμένου, διὰ τῆς μονώσεως, διὰ τοῦ λανθάνειν, διὰ τοῦ πλούτου, διὰ τῆς δυναστείας, ἔχουσαν μετὰ τούτων συνεργόν, ὅπερ ἔμπροσθεν εἶπον, τὴν ἠλικίαν, τὴν φύσιν, τὴν δουλείαν, τὸ ἐν ἀλλοτρίᾳ εἶναι, πᾶσαν ἐνίκησε τὴν φλόγα ἐκείνην. Ἐγὼ τοῦτον τὸν πειρασμόν καὶ τοῦ φθόνου τῶν ἀδελφῶν καὶ τοῦ μίσους τοῦ συγγενικοῦ καὶ τῆς πράσεως καὶ τῆς τῶν βαρβάρων δεσποτείας καὶ τῆς μακρᾶς ἀποδημίας καὶ τῆς ἐν ἀλλοτρίᾳ διατριβῆς καὶ τοῦ δεσποτηρίου καὶ τῆς ἀλύσεως καὶ τοῦ μακροῦ χρόνου καὶ τῆς αὐτόθι ταλαιπωρίας πολὺ χαλεπώτερον εἶναι φημι· καὶ γὰρ περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος ἦν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτον διέφυγε τὸν πόλεμον καὶ ἐγένετο καὶ ἐνταῦθα πνεῦμα δρόσου διασυρίζον ἀπὸ τε τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ νέου–τοσοῦτον γὰρ αὐτῷ περιῆν ἀταραξία καὶ σωφροσύνη ὅτι καὶ τὴν ἐκείνης μανίαν καταλῦσαι ἐσπούδασε–πλήν, ἐπειδὴ αὐτὸς ἐξῆλθεν ἀνέπαφος, ὡσπερ οἱ νεανίσκοι τὴν περσικὴν διαφυγόντες φλόγα· οὐδὲ γὰρ ὁσμὴ πυρός ἦν ἐν αὐτοῖς, φησί–καὶ σωφροσύνης μέγας ἀθλητῆς ἀνεδείχθη καὶ ἀδάμαντα ἐμιμήσατο, ἴδωμεν οἷων εὐθέως ἀπέλαυσε καὶ τίνα ἔπαθλα διαδέχεται τὸν στεφανίτην. Ἐπιβουλαὶ πάλιν καὶ βάραθρα καὶ θάνατος καὶ κίνδυνος καὶ συκοφανταί καὶ μῖσος ἄλογον. Ἡ γὰρ ἀθλία τότε ἐκείνη θυμῷ παραμυθεῖται τὸν ἔρωτα καὶ πάθος ἀνάπτει πάθει καὶ ἐπιθυμίᾳ ἀκολάστῳ προστίθησιν ὀργὴν ἄδικον. Καὶ μετὰ τὴν μοιχείαν γίνεται καὶ ἀνδροφόνος καὶ πνέουσα θηριωδίας πολλῆς καὶ φόνιον βλέπουσα καθίζει δικαστήριον διεφθαρμένον, τὸν δεσπότην τὸν ἐκείνου, τὸν ἄνδρα τὸν ἑαυτῆς, τὸν βάρβαρον, τὸν Αἰγύπτιον καὶ εἰσάγει κατηγορίαν ἀμάρτυρον καὶ οὐδὲ ἀφήσιν εἰσελθεῖν εἰς δικαστήριον τὸν ἐγκαλούμενον, ἀλλ' ἠρέμα κατηγορεῖ, τῆ τε ἀνοία καὶ τῆ εὐνοία τοῦ δικάζοντος, τῆ τε ἀξιοπιστίας τοῦ οἰκείου προσώπου καὶ τὸ δούλον εἶναι τὸν ἐγκαλούμενον θαρροῦσα καὶ τὰ ἐναντία εἰποῦσα τῶν γενομένων, ἐκράτησε τοῦ δικαστοῦ καὶ τὴν νικῶσαν ἔπεισε ψῆφον ἐξενεγκεῖν καὶ καταδικάσαι τὸν ἀνεύθυνον καὶ τιμωρίαν ἐπιθεῖναι χαλεπωτάτην καὶ δεσποτήριον εὐθέως καὶ ἀπαγωγὴ καὶ ἄλυσις. Καὶ μὴδὲ ἰδὼν δικαστὴν κατεκρίθη ὁ θαυμαστός ἐκεῖνος ἀνὴρ καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον κατεκρίνετο ὡς μοιχός, ὡς δεσποτικῆς ἐπιθυμῆσας εὐνῆς, ὡς ἀλλότριον διορύξας γάμον, ὡς ἀλούς, ὡς ἐληλεγμένος· ὃ τε γὰρ δικαστῆς ἢ τε κατήγορος παρὰ τοῖς πολλοῖς τὴν ἀλήθειαν οὐκ εἰδῶσιν ἢ τε τιμωρία ἀξιόπιστον ποιεῖ τὸ δρᾶμα φαίνεσθαι.

Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἐφόβισεν ἐκεῖνον, οὔτε εἶπεν· αὐταὶ τῶν ὄνειράτων αἰ ἀμοιβαί; Τοῦτο τῶν ὄψεων τὸ τέλος; Ταῦτα τῆς σωφροσύνης τὰ ἔπαθλα, κρίσις ἄλογος καὶ ψῆφος ἄδικος καὶ πονηρὰ πάλιν ὑπόληψις; Ὡς γὰρ ἠταιρικῶς ἐξεβλήθη ἔναγχος τῆς πατρῴας οἰκίας, ὡς μοιχός καὶ σωφροσύνην διορύξας γυναικὸς εἰς δεσποτήριον

εισάγομαι νῦν καὶ ταῦτα περὶ ἐμοῦ πάντες ψηφίζονται. Καὶ οἱ μὲν ἀδελφοὶ οἱ μέλλοντές με προσκυνεῖν–τοῦτο γὰρ τὰ ὄνειρατα ἐδήλου–ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ ἀδείᾳ καὶ τρυφῇ καὶ πατρίδι καὶ οἰκίᾳ πατρώᾳ, ἐγὼ δὲ ὁ μέλλων αὐτῶν κρατεῖν μετὰ τυμβωρύχων, ληστῶν, βαλαντιοτόμων ἐνταῦθα δέδεμαι οὔτε μετὰ τὸ τῆς πατρίδος ἐκπεσεῖν, θορύβων ἀπηλλαγμένους καὶ πραγμάτων. Ἄλλὰ καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ πάλιν βάραθρα ἡμᾶς καὶ ζίφη ἠκονημένα διαδέχεται. Καὶ ἡ μὲν τοιαῦτα δράσασα καὶ συκοφαντήσασα καὶ δι' ἐκατέρων τῶν τολμημάτων ἀποτμηθῆναι δικαία χορεύει καὶ σκιρτᾷ νῦν, ὥσπερ ἐπὶ τροπαίοις καὶ λαμπροῖς ἐπινικίοις ἐστεφανωμένη, ἐγὼ δὲ ὁ μηδὲν ἠδίκηκώς τὴν ἐσχάτην τίνω δίκην. Οὐδὲν τούτων ἐκεῖνος εἶπεν, οὐδὲ ἐνενόησεν, ἀλλ', ὥσπερ ἀθλητῆς διὰ στεφάνων ὀδεύων, οὕτως ἔχαιρε καὶ εὐφραίνετο, οὔτε τοῖς ἀδελφοῖς, οὔτε τῇ μοιχαλίδι μνησικακῶν. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἐξ ὧν αὐτὸς πρὸς τινὰ τῶν αὐτόθι δεδεδμένων διελέχθη ποτέ. Τοσοῦτον γὰρ ἀπείχεν ὑπὸ ἀθυμίας ἀλῶναι, ὅτι καὶ ἑτέροις ἔλυσε λύπας. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τινὰς αὐτόθι τεταραγμένους καὶ ἀθυμοῦντας, προσῆλθεν εὐθέως τὴν αἰτίαν εἰσόμενος καὶ μαθὼν ὅτι ἐξ ὄψεως ὀνειράτων ὁ θόρυβος ἔλυσε τὰ ὄνειρατα. Εἶτα παρακαλῶν ἀναμνήσαι τὸν βασιλέα τῆς ἀπαλλαγῆς ἕνεκεν τῆς αὐτοῦ–εἰ γὰρ καὶ γενναῖος καὶ θαυμαστός ἦν, ἀλλ' ἄνθρωπος ἦν καὶ οὐκ ἐβούλετο ταῖς ἀλύσεσιν ἐνταλαιπωρεῖσθαι ἐκείναις–παρακαλῶν τοίνυν μνησθῆναι αὐτοῦ πρὸς βασιλέα καὶ πείσαι ἀφεῖναι αὐτὸν τῶν δεσμῶν καὶ ἀναγκαζόμενος καὶ τὴν αἰτίαν εἰπεῖν, δι' ἣν ἐβέβλητο, ὥστε καὶ ἐκεῖνον τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ δεόμενον εὐπρόσωπον ἔχειν πρόφασιν τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγορίας, οὐδενὸς ἐμνημόνευσε τῶν ἠδίκηκῶν. Ἄλλ' ἀπαλλάξας ἑαυτὸν τῶν ἐγκλημάτων ἔστη μέχρι τούτου μόνον καὶ οὐ προσέθηκε τοὺς εἰς αὐτὸν πεπλημεληκότας. Καὶ γὰρ ἐγὼ, φησί, κλοπῇ ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἑβραίων καὶ ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδὲν καὶ ἐνέβαλόν με εἰς τὸν λάκκον τοῦτον. Καὶ τίνας ἕνεκεν οὐ λέγεις τὴν πόρνην, τὴν μοιχαλίδα, τοὺς ἀδελφούς τοὺς ἀδελφοκτόνους, τὸν φθόνον, τὸν φόνον, τὴν πρᾶσιν, τὴν μανίαν τῆς δεσποίνης, τὴν ἔφοδον, τὴν ἀκολασίαν, τὰ δίκτυα, τὰ μηχανήματα, τὴν συκοφαντίαν, τὴν ἀδικον κρίσιν, τὸν διεφθαρμένον δικαστήν, τὴν παράνομον ἀπόφασιν, τὴν καταδίκην, τὴν οὐκ ἔχουσαν λόγον; Διατί ταῦτα σιγᾶς καὶ κρύπτεις; Ὅτι μνησικακεῖν οὐκ οἶδα, φησίν, ὅτι ἐμοὶ ταῦτα στέφανοι καὶ βραβεῖα καὶ μεζίζονος ἐμπορίας ὑπόθεσις. Εἶδες ψυχὴν φιλόσοφον; Εἶδες ὀργῆς καθαρὰν καὶ τῶν δικτύων ὑψηλοτέραν; Εἶδες συναλοῦντα τοῖς ἠδίκηκῶσι μᾶλλον ἢ μνησικακοῦντα, ὥστε γὰρ μήτε ἀδελφὸν εἰς μέσον ἐνεγκεῖν, μήτε τὴν αἰμοβόρον ἐκείνην; Κλοπῇ, φησίν, ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἑβραίων καὶ ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδέν. Καὶ οὐδαμοῦ προσώπου μέμνηται, οὐδὲ τοῦ λάκκου, οὐδὲ ἄλλου τινός.

Ἄλλ' ὅμως καὶ μετὰ ταῦτα αὐτὸν οὐχ ὁ τυχὼν διεδέξατο πειρασμός. Ὁ γὰρ τοσαύτης παρ' αὐτοῦ παρακλήσεως τυχὼν καὶ τῶν δεσμῶν κατὰ τὴν τούτου πρόρρησιν ἐλευθερωθεὶς καὶ ἐπὶ τὴν προτέραν ἀνακληθεὶς τιμὴν τῆς εὐεργεσίας ἐπελάθετο καὶ τῆς τοῦ δικαίου ἰκετηρίας. Καὶ ὁ μὲν οἰκέτης ἐν βασιλικαῖς ἦν ἀύλαις πολλῆς ἀπολαύων εὐημερίας, ὁ δὲ ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπων καὶ οὕτω φαιδρὰς ἀφιεὶς τῆς ἀρετῆς τὰς ἀκτῖνας ἔτι τὸ δεσποτικὸν ὤκει καὶ οὐδεὶς ἦν ὁ ἀναμιμνήσκων τὸν βασιλέα. Ἐχρῆν γὰρ πλείους αὐτῷ πλακῆναι στεφάνους καὶ μεζίζονα παρασκευασθῆναι βραβεῖα. Διὸ καὶ μακρότεροι τῶν δρόμων οἱ δίαυλοι τότε ἐπήγγυντο ἐῶντος μὲν τοῦ Θεοῦ μένειν τὰ σκάμματα, οὐ μὴν τέλεον ἐγκαταλείποντος, ἀλλὰ τοσοῦτον συγχωροῦντος τοῖς ἐπιβουλεύουσι τὰ αὐτῶν ἐπιδείκνυσθαι, ὅσον μηδὲ ἀφανίσαι τὸν ἀθλητὴν, μηδὲ ἐκποδῶν ποιῆσαι τῆς ἀρετῆς τὸν ἀνταγωνιστήν. Εἰς λάκκον μὲν γὰρ αὐτὸν ἐμβληθῆναι συνεχώρησε καὶ τὸ ἱμάτιον αἰμαχθῆναι, εἰς δὲ σφαγὴν αὐτὸν ἐλθεῖν οὐκ ἀφήκεν, ἀλλὰ

συνεβούλευσε μὲν τοῦτο ὁ ἀδελφός, τὸ δὲ πᾶν τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας ἐγένετο. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς αἰγυπτιακῆς συνέβη γυναικός. Τίνος γὰρ ἔνεκεν, εἶπέ μοι, ὁ θερμὸς οὕτω καὶ ὀργίλος–καὶ γὰρ τοῦτο μεθ' ὑπερβολῆς αὐτοῖς πρόσσεσι τὸ πάθος–ὄν ἐπίστευσεν εἶναι μοιχὸν καὶ τὴν γυναῖκα ἡδίκηκεναι τὴν αὐτοῦ, οὐκ ἀπέτεμεν εὐθέως, οὐδὲ πυρὶ παραδέδωκεν, ἀλλ' οὕτως ἀλόγιστος ὢν, ὡς ἐκ μιᾶς μοίρας ἀποφήνασθαι καὶ μηδὲ λόγου μεταδοῦναι τῷ ἐγκαλουμένῳ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τιμωρίας πολλὴν ἐπιείκειαν ἐπεδείξατο; Καὶ ταῦτα ὀρῶν τὴν γυναῖκα μαινομένην, λυττώσαν, βίαν ἀποδυρομένην, τὰ ἱμάτια διερρωγότα περιφέρουσαν καὶ μειζόνως καὶ ἐντεῦθεν ἐκκαιομένην καὶ θρηνοῦσαν καὶ ὀλοφυρομένην. Ἄλλ' ὅμως τούτων οὐδὲν αὐτὸν εἰς σφαγὴν ἐξέβαλε. Πόθεν, εἶπέ μοι, οὐκ εὐδῆλον ὅτι ὁ τοὺς λέοντας χαλινώσας καὶ τὴν κάμινον καταψύξας, οὗτος καὶ τοῦ θηρίου τούτου τὸν ἄμετρον ἐπέσχε θυμὸν καὶ τὴν ἄφατον ὀργὴν ἔσβεσεν ὡς κερασθῆναι συμμέτρως τὴν τιμωρίαν; Τοῦτο καὶ ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ συμβᾶν ἴδοι τις ἄν. Δεθῆναι μὲν γὰρ αὐτὸν συνεχώρησε καὶ μετὰ τῶν καταδίκων εἶναι, τῆς δὲ τοῦ δεσμοφύλακος ἀπηνείας ἐξήρπασεν–οἶσθα γὰρ οἷόν ἐστι δεσμοφύλαξ, ἀλλ' ἐκείνῳ τότε πρᾶος καὶ ἡμερος ἦν–καὶ οὐ μόνον οὐ κατέτεινεν αὐτὸν πόνοις τισίν, ἀλλὰ καὶ ἄρχοντα πάντων ἐποίησε τῶν αὐτόθι. Καὶ ταῦτα ὡς μοιχὸν δεξάμενος κατάδικον καὶ μοιχὸν ἐπίσημον· οὐ γὰρ εἰς οἰκίαν εὐτελεῖ, ἀλλὰ μεγάλην καὶ λαμπρὰν τὸ δρᾶμα τοῦτο τετολμῆσθαι ἐνομίζετο. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων ἐκείνον ἐφόβισεν, οὐδὲ ἔπεισεν ἐκείνῳ γενέσθαι χαλεπὸν, ἀλλ' οἱ στέφανοι ἀπὸ τῶν παθημάτων ἐπλέκοντο καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ συμμαχία μετὰ πολλῆς ἐπέρρει τῆς δαψιλείας. Ἐβουλόμην καὶ ἕτερον προσθεῖναι τῇ ἐπιστολῇ μῆκος, ἀλλ', ἐπειδὴ καὶ τοῦτο μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας οἶμαι τὸ μέτρον ὑπερβεβηκεναι ἐνταῦθα καταλύσας τὸν λόγον ἐκείνο παρακαλῶ σου τὴν εὐλάβειαν, ὅπερ ἀεὶ διετέλεσα παρακαλῶν. Ἄθυμίας μὲν ἀπαλλάττεσθαι, δοξάζειν δὲ τὸν Θεόν, ὅπερ ἀεὶ πεποίηκας καὶ ποιῶν διατελεῖς, χάριτας ὁμολογῶν ὑπὲρ πάντων αὐτῷ τῶν χαλεπῶν τούτων καὶ ὀδυνηρῶν. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς μείζονα ἀγαθὰ καρπώσῃ καὶ τῷ διαβόλῳ καιρίαν δώσεις πληγὴν καὶ ἡμῖν πολλὴν παρέξεις παράκλησιν καὶ τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος μετὰ πολλῆς ἀφανίσαι δυνήσῃ τῆς εὐκολίας καὶ καθαρᾶς ἀπολαῦσαι γαλήνης. Μὴ δὴ καταμαλακίζου, ἀλλ' ἀνενεγκῶν ἀπὸ τοῦ καπνοῦ τούτου–καπνὸς γάρ–καί, ἐὰν θέλῃς, ῥάδιον διασκεδάσεις πᾶσαν τὴν ἀθυμίαν ταύτην, δῆλον τοῦτο πάλιν ποιήσον ἡμῖν, ἵνα καὶ πόρρωθεν ὄντες πολλὴν ἀπὸ τῶν τοιούτων γραμμάτων καρπώσωμεθα τὴν εὐφροσύνην.